

Archeo-rapport 473: Archeologisch onderzoek in het Begijnhof van Lier: Symforosastraat 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10 en 12

**Vanessa Vander Ginst
Maarten Smeets**

Archeo-rapport 473: Archeologisch onderzoek in het Begijnhof van Lier: Symforosastraat 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10 en 12

**Vanessa Vander Ginst
Maarten Smeets**

Tienen, 2020
Studiebureau Archeologie bvba

Colofon

Archeo-rapport 473: Archeologisch onderzoek in het Begijnhof van Lier: Symforosastraat 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10 en 12

Opdrachtgever:	Denys nv
Projectleiding:	Vanessa Vander Ginst
Leidinggevend archeoloog:	Vanessa Vander Ginst
Auteurs:	Vanessa Vander Ginst Maarten Smeets
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

D/2020/12.825/1

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2020, Studiebureau Archeologie bvba

Administratieve fiche

Site	Lier-Begijnhof
Locatie	Provincie Antwerpen, Lier, Begijnhof
Kadastergegevens	Lier, Afdeling 1, Sectie K, perceelsnummers 208, 217, 227, 228, 229, 230, 231 en 232c.
Opdrachtgever	Denys NV
Vergunningsnummer	2017/033
Vergunningshouder	Vanessa Vander Ginst
Bijzondere voorwaarden	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving: Lier, Symforosastraat 1,2,4,6,8,9,10,12 - 'Restauratie van acht begijnhofwoningen en restant van het Oud Convent'
Termijn veldwerk	29-5-2017 tem 23 mei 2019

Aard van de bedreiging	Restauratie van 8 begijnwoningen en restant van het Oud Convent. Er zullen zowel binnen- als buitenwerken plaatsvinden. Aanleg van betonnen funderingsplaat in elke woning. In woning 6,10 en 12 wordt de kelder verdiept voor de aanleg van de begonnen funderingsplaat.
Archeologische verwachting	Projectgebied omvat historische woningen van en omgeving binnen het begijnhof.
Wetenschappelijke begeleiding	Geen

Inhoudstafel

Inhoudstafel

1	Inleiding	2
	1.1 Algemeen	2
	1.2 Beschrijving van het onderzoeksgebied	2
	1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen	3
2	Historische achtergrond	6
	2.1 Literaire bronnen	7
	2.1.1 Het ontstaan van het Lierse begijnhof	7
	2.1.2 Een eerste uitbreiding: de Nieuwstraat	9
	2.1.3 Een tweede uitbreiding met de inlijving van de vroegere waterkant	10
	2.1.4 Een derde uitbreiding naar het noorden toe	10
	2.1.5 Een vierde uitbreiding: de bebouwing van de Grachtkant	12
	2.1.6 De bestrating en de nutsvoorzieningen van het begijnhof	13
	2.1.7 Symforosastraat	14
	2.2 Iconografische bronnen	15
	2.3 Archeologische bronnen	29
	2.4 Conclusie	31
3	Werkmethode	34
	3.1 Terreinwerk	34
	3.2 Vondsten en natuurwetenschappen	35
4	Analyse	38
	4.1 Huis nr. 12	38
	4.2 Huis nr. 10	50
	4.3 Huis nr. 8	66
	4.4 Huis nr. 6	76
	4.5 Huis nr. 4	82
	4.6 Huis nr. 2	89
	4.7 Huis nr. 1	97
	4.8 Huis nr. 9	103
5	Synthese	108
	5.1 Samenvatting	108
	5.2 Beantwoording onderzoeksvragen	113

Bijlage

1 Inleiding

Vanessa Vander Ginst

1.1 Algemeen

In het kader van een restauratie met ingrepen in de bodem binnen en buiten de woningen van het Begijnhof, thans erkend als Unesco werelderfgoed, adviseerde Onroerend Erfgoed Antwerpen om een opgraving uit te voeren in de zones waar de bodem verstoord zal worden (vergunningsnummer 2017/033). De percelen waarop de restauratie betrekking heeft zijn Lier, afdeling 1, sectie K: 208, 217, 227, 228, 229, 230, 231, 232c (fig. 1.2).

Het onderzoek werd door Studiebureau Archeologie bvba gefaseerd uitgevoerd tussen 29 mei 2017 en 23 mei 2019.

1.2 Beschrijving van het onderzoeksgebied

Het Begijnhof van Lier is binnen de stadsvesten van Lier in de zuidwestelijke zone gesitueerd en maakt hierdoor deel uit van de historische stadskern van Lier. De stadsvesten grenzen in het zuiden tegen het Begijnhof en ten zuiden buiten de stadsvesten is de Grote Nete gesitueerd. Het begijnhof ligt tussen twee aftakkingen van de Grote Nete (fig. 1.1). De historische stadskern van Lier staat geregistreerd als archeologische zone en archeologisch erfgoed (CAI 140034).

In de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is het volledige complex opgenomen als CAI 103570. Het Begijnhof is in haar totaliteit erkend als Unesco werelderfgoed (code 14985), maar is ook beschermd als cultuurhistorisch landschap (4407), monument (10824735) en bouwkundig erfgoed (64062).

Geo-archeologisch gezien is het projectgebied gesitueerd in de Kempen.

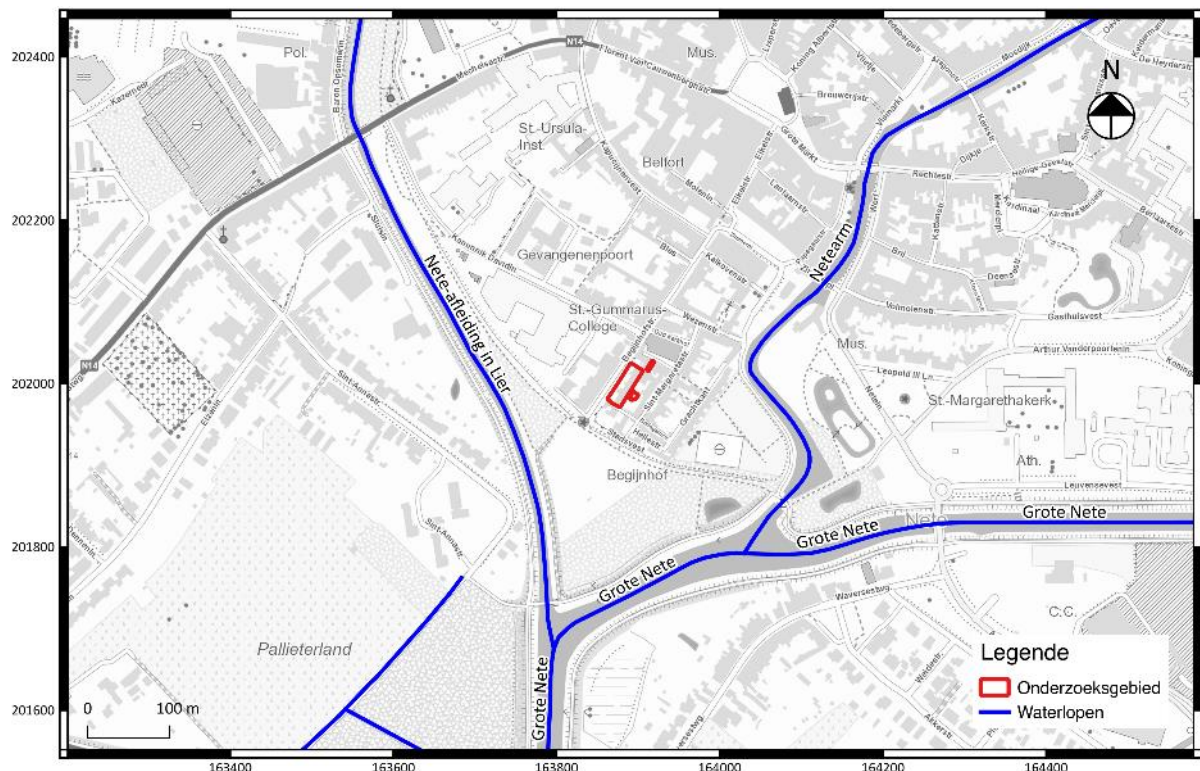

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied (© DOV).

Fig. 1.2: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied (© CADGIS).

1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen

De vraagstelling van het archeologisch onderzoek is gericht op:

- De **begijnhoffase**, d.i. de bewoningsgeschiedenis van de percelen die sinds de 14de eeuw deel uitmaken van het begijnhof maar waarvan de bewaarde woonvolumes dateren uit de 17de eeuw.
- De eventuele **pre-begijnhoffase**, d.i. sporen van menselijke occupatie voorafgaand aan de incorporatie van de terreinen in het begijnhof.

Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Wat is de aard, de verspreiding en de datering van de archeologische sporen?
- Zijn er lagen/structuren te herkennen? Wat is hun aard (functioneel, bewaringstoestand), datering, verspreiding en ruimtelijke samenhang?
- Kan aan de hand van vloerniveaus, afbraak- en opvullagen de biografie van de woningen worden gereconstrueerd?
- Verruimen/verfijnen de opgravingsgegevens het beeld van de locatie voorafgaand aan de inrichting van het begijnhof? Van welk soort occupatie is er sprake? Wat is de datering? Ging de pre-begijnhof occupatie ten gronde door de inrichting van het begijnhof? Is er eerder sprake van een duidelijke bezettingshaat?
- Kunnen archeologische sporen gekoppeld worden aan de initiële uitbreiding van het begijnhof in de Symforosastraat?
- Kunnen archeologische sporen/structuren gekoppeld worden aan gegevens uit historische bronnen (geschreven, cartografisch, iconografisch, ...)?
- Welke informatie levert het onderzoek over het uitzicht van de oudste begijnhofwoningen?

- Bevat het onderzochte bodemarchief aanwijzingen voor verschillende bouwfasen? Kunnen de bouwfasen over de verschillende percelen heen gekoppeld worden?
- Kunnen de archeologisch geattesteerde bouwfasen gecorreleerd worden aan bouwfasen/verbouwfasen die uit bouwhistorisch onderzoek naar voren kwamen?
- Heeft woning 2 zijn originele voorgevel behouden en kan dit afgelezen worden uit het muurverband tussen de voor- en zijgevel?
- Wat kan uit de arte- en ecofacten afgeleid worden over de materiële cultuur en levensstandaard van de begijnen? Is er een evolutie doorheen de tijd merkbaar?
- Wat is het belang en de betekenis van de opgraving binnen de bestaande kennis van de geschiedenis van het begijnhof en van de stad Lier zelf?
- Welke aanbevelingen kunnen geformuleerd worden om toekomstig archeologisch onderzoek in begijnhofwoningen in het kader van vergelijkbare restauratiedossiers te optimaliseren?

2 Historische achtergrond

Maarten Smeets & Vanessa Vander Ginst

Op basis van literaire bronnen (bestaande literatuur van de laatste 100 jaar), iconografische bronnen en archeologische bronnen zal hierna een beeld geschetst worden van het ontstaan en de groei van het Lierse begijnhof¹. In een afsluitende paragraaf wordt zo veel mogelijk getracht dit tot één synthese te brengen. In onderstaande tekst zal regelmatig verwezen worden naar de verschillende straatnamen. Op onderstaande kaart is de locatie van de verschillende straten aangeduid (fig. 1.3). Soms zal de oude benaming van een straat gebruikt worden. Deze staat dan in italic en de huidige straatnaam wordt dan tussen haakjes weergegeven.

¹ Smeets 2011: 5-31.

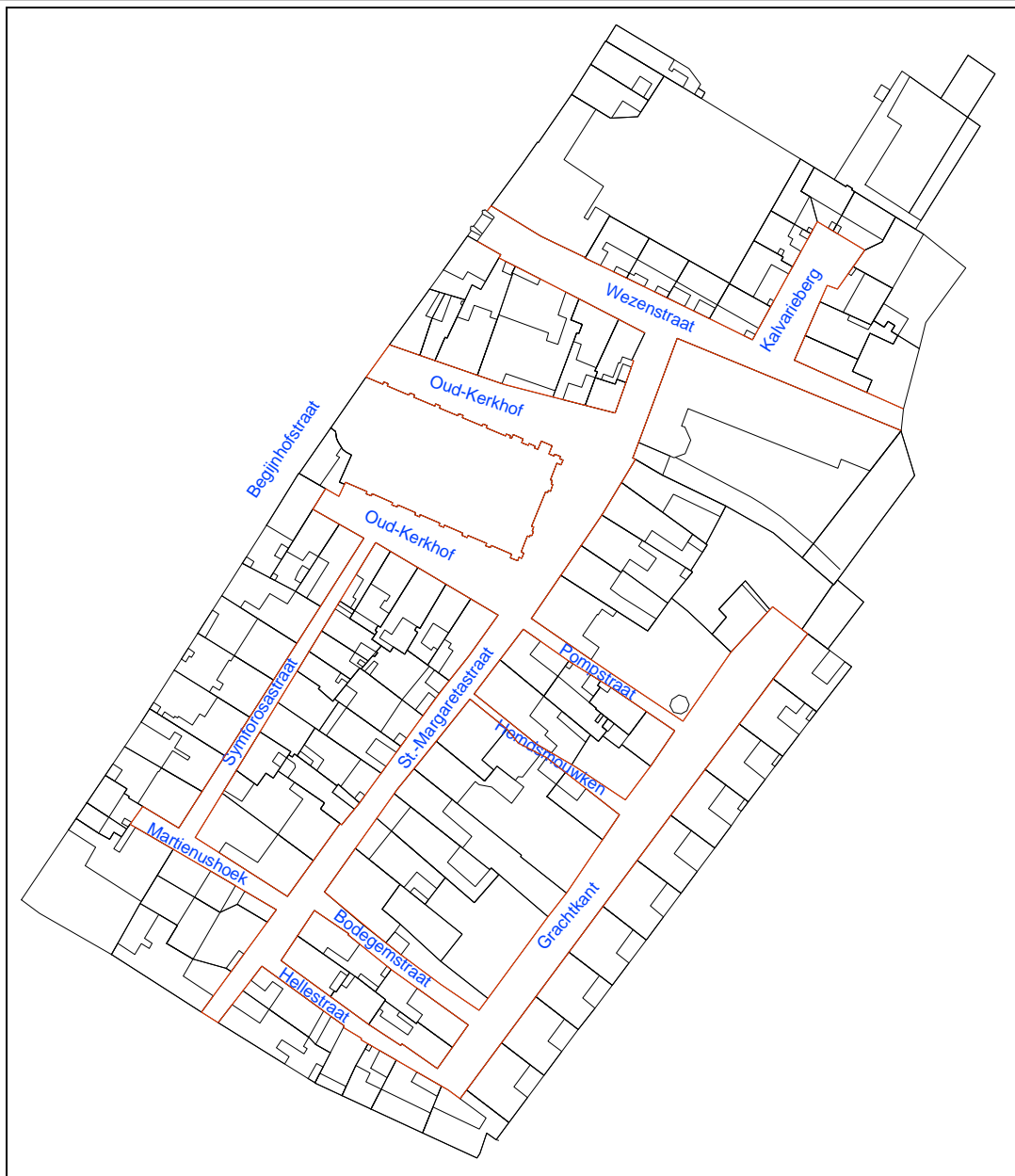

Fig. 1.3: Kadasteruittreksel van het begijnhof van Lier met aanduiding van de verschillende straten.

2.1 Literaire bronnen

Het ontstaan van de begijnenbeweging situeerde zich in de steden van West-Europa rond het scharniermoment tussen de twaalfde en de dertiende eeuw. In onze contreien vierde een zekere vorm van mystiek volksgeloof hoogtij. Bovendien hebben het voorbeeld van de heiligen zoals Franciscus en Clara van Assisi aangetoond dat vroomheid moest gepaard gaan met hulp aan de armen, de zieken en de zwakkeren. Daarom opteerden een aantal vrouwen uit gegoede burgermiddens, die evenwel geen kloosterleven beoogden, voor een godsvruchtig en dienstbaar leven. Zij legden de gelofte van eenvoud en kuisheid af. Dit gebeurde eerst individueel binnen de gemeenschap, maar later gingen ze samen wonen in de buurt van een kapel of een kerk. Tenslotte vormden deze groepen van vrouwen afzonderlijke afgescheiden strikt georganiseerde gemeenschappen binnen een ommuurde ruimte: de

begijnhoven. Waals-Brabant en Luik worden als de bakermat van de georganiseerde begijnenbeweging beschouwd.

2.1.1 Het ontstaan van het Lierse begijnhof

Volgens Mens omhelst de ontwikkeling van de begijnenbeweging een viertal fasen, namelijk de *beghinae indisciplinatae*, vrouwen die in hun familiaal milieu verbleven maar een uitzonderlijke vroomheid en dienstbaarheid aan de dag legden, de *beghinae disciplinatae*, vrome vrouwen die zich op het einde van de 12de eeuw verenigden in geordende genootschappen, de *curtis beghinarum*, geordende clusters vrouwen die in begijnhoven of conventen samenwonen en hiervoor een pauselijke toelating nodig hebben en tenslotte de *beghinae clausae*, de eigenlijke begijnhoven of begijnenparochies die zich vanaf het midden van de 13de eeuw ontwikkelen².

Volgens de meeste auteurs ontstond het Lierse begijnhof omstreeks het midden van de dertiende eeuw³. Van der Wee en Aerts, bevestigen dit, evenals Lens, Ceulemans en Mees en Verhulst en Duvosque et alia⁴. Anton Bergman echter plaatst het ontstaan rond 1200: “Drie geestelijke dochters, die omtrent het jaar 1200 leefden, droegen hare goederen, nabij, doch toen buiten de stad Lier gelegen, ter plaatse waar het begijnhof zich nu nog bevindt aan God op”. De auteur stelt dat hertogin Aleydis van Brabant een deel van haar paleis als kapel ter beschikking stelde⁵. Janssens stelt dat de oorspronkelijke schenking in Lier gebeurde op instigatie van de Luikse priester Lambert Lebègue⁶. Van den Bogaert situeert de datering van Bergmans van het begijnhof (rond 1200) in de derde fase van de ontwikkeling die Mens beschrijft⁷.

Het eerste convent dat door de begijnen van Lier werd opgericht, genaamd *Curtis Sancte Margarete* kreeg in april 1258 van de bisschop van Kamerijk de toestemming een eigen kapel in te richten in hun “hof”. Dit gebeurde op verzoek van het kapittel van Sint Gummarus⁸. In februari 1258 besloot Willem, Deken van Lier, dat het bovenvermeld “Curtis” een zelfstandige parochiekerk met een eigen pastoor kreeg. Deze beslissing ging met een aantal voorwaarden gepaard zoals een financiële bijdrage van de begijnen aan de Sint Gummarusparochie⁹. Bij akte van 1 augustus 1264 werd de parochie van het begijnhof zelfstandig verklaard door Nicolas de Fontaine, de bisschop van Kamerijk¹⁰, wat ook onmiddellijk de aanwezigheid van een kerk vanaf deze datum laat veronderstellen.

Het ontstaan en de groei van het begijnhof is onlosmakelijk verbonden met de erkenning van Lier als stad en het economisch belang van de lakennijverheid.

Het begijnhof lag in een eerste fase buiten de stadsomwalling en bevond zich nabij de waterlopen waarin het voorbereidend werk voor de wevers werd uitgevoerd. Het wassen en bleken was een slecht betaalde vrouwentaak, verricht door arme plattelandsinwijkelingen die gescheiden gehouden werden

² Mens 1947: 323-384.

³ Mortelmans & Verheyen 1974: 9.

⁴ Van Der Wee & Aerts 2007. Lens z.d.: 14. Ceulemans & Mees 1997: 21. Verhulst, Duvosque e.a. 1990: 93.

⁵ Bergmann 1935: 47.

⁶ Janssens 1916-17: 234.

⁷ Van den Bogaert 1979: 4.

⁸ Mortelmans & Verheyen 1974: 8.

⁹ Biermans 1948: 8.

¹⁰ Janssens 1916-17: 235. Van Aerschot-Van Haeverbeek et alia 1990.

van de stadsbevolking¹¹. De begijnen van Lier zetten zich voor deze bevolkingsgroep in en voorzagen de behoeftige vrouwen van voedsel, ziekenzorg en huisvesting.

Fig. 1.4: Zicht op de Sint-Margarethastraat vanaf de locatie van de oude Rode Poort.

Het oorspronkelijke begijnhof had een rechthoekige omtrek en was in vier grote delen onder te verdelen. De *Reghtestraat* (Sint-Margarethastraat), die loopt tussen de oude Rode Poort en de Vestpoort, is de oudste straat van het Lierse begijnhof (fig. 1.4). Aan de ene zijde loopt ze parallel met de Begijnengracht, aan de andere kant met de Begijnhofstraat. Loodrecht op de *Reghtestraat* (Sint-Margarethastraat) bevindt zich een andere weg die nu als Oud Kerkhof en Pompstraat geïdentificeerd wordt. Het deel dat aan de Begijnengracht en de Vest grenst, werd nog eens in twee delen opgedeeld door een klein straatje. Omdat het Hemdsmouwken te smal is en de Bodegemstraat en de verdwenen Caluwaertstraat te recent zijn, is het niet uitgesloten dat dit straatje al heel vroeg is dichtgebouwd. Tegen de vest aan ligt ook nog de Hellestraat. De begijnhofkerk wordt in het noordwestelijke deel van het begijnhof gesitueerd¹².

2.1.2 Een eerste uitbreiding: de Nieuwstraat

Tijdens de eerste eeuwen van zijn bestaan werden de groei en de ontwikkeling van het begijnhof beïnvloed door de evolutie van de lakennijverheid, met de bloeiperiode tijdens de 14^e eeuw tot aan de economische depressie rond 1450¹³. De economische opgang van Lier met de bouw van de

¹¹ Van Der Wee & Aerts 2007: 3.

¹² Van den Bogaert 1979: 16-18.

¹³ Van Der Wee & Aerts 2007: 3.

Lakenhalle, het Belfort en de Sint Gummaruskerk en de eerste stadsomwalling, weerspiegelt zich in de gelijktijdige uitbreiding van het Begijnhof.

Het oorspronkelijk kleine pleinbegijnhof, het “Curtis Sancte Margarete” zou, volgens de literatuur, na de aanleg in de 13^e eeuw van de *Reghtestraat* (thans Sint Margaretastraat) en vooral met de aanleg in de 14^e eeuw van de *Nieuwstraat* (thans Symforosastraat) tot een echt stratenbegijnhof zijn uitgegroeid¹⁴. De *Nieuwstraat* (Symforosastraat) liep evenwijdig met de *Reghtestraat* (Sint Margaretastraat), begon op het Oud Kerkhof en eindigde aan de Martienushoek. De *Nieuwstraat* (Symforosastraat) ontsloot dus een extra westelijke strook, waar zich mogelijk voorheen de hofgracht bevond die het hele begijnhof omsloot¹⁵.

In de 14^e eeuw bestond het begijnhof uit 3 conventen, een kerk, een infirmerie en meerdere individuele huisjes¹⁶. De begijnengemeenschap komt door de bouw van de tweede stadsomwalling binnen het stedelijk grondgebied te liggen.

De drie conventen zijn het Canterhuus, het Groethuus en Tweomeigheemshuus¹⁷. Dit laatste convent kreeg als bijnaam “bij den grooten putte” omdat er een bron van zuiver water aanwezig was. Het convent lag vermoedelijk waar nu de Pompstraat is, op de locatie van het huis “De benedictie des Heeren”, verwijzend naar deze put¹⁸.

In dezelfde periode ontstond op de hoek van de *Nieuwstraat* (Symforosastraat) de H. Geesttafel, de armendis die de behoeftige vrouwen van voedsel voorzag.

Het begijnhof bereikte bij het begin van de 15^e eeuw zijn eerste hoogtepunt en telde 300 leden¹⁹. Dit begijnhof was onderhevig aan een strikte organisatie. Het werd geleid door twee grootmeesteressen of meesteressen van den hove, een meesteres der infirmerie, twee rectrices van de Heilige Geesttafel. Er waren bovendien conventmeesteressen, een kerkmeesteres met twee kosteressen, een meesteres van het koor en twee portiersters. Deze ambten werden door verkiezingen onder de begijnen bepaald²⁰. De kerk werd bediend door een parochiepriester en twee kapelannen²¹.

2.1.3 Een tweede uitbreiding met de inlijving van de vroegere waterkant

Deze zuidelijke uitbreiding vond plaats kort na de aanleg van de *Ekelvest* (Begijnhofvest) tussen 1424 en 1427. De vroegere bleken die, door op het verval van de lakennijverheid, geen rol meer speelden, werden ingelijfd in het begijnhof. De *Reghtestraat* (Sint Margaretastraat) werd doorgetrokken tot aan de Vestpoort en beide kanten van de straat werden vervolgens bebouwd²².

Het “Achterste Convent” met de kapel, gelegen nabij de Martienushoek werd gebouwd rond het einde van de 16^e eeuw. Achter dit convent bouwde men nog een zevental huizen. Het doodlopende steegje

¹⁴ Van Der Wee & Aerts 2007: 3.

¹⁵ Van den Bogaert 1979: 19.

¹⁶ Van Aerschot-Van Haeverbeek et alia 1990.

¹⁷ Van Der Wee & Aerts 2007: 2.

¹⁸ Mortelsmans & Verheyen 1974: 111.

¹⁹ Van Der Wee & Aerts 2007: 3.

²⁰ Biermans 1948: 11.

²¹ Biermans 1948: 11.

²² Mortelsmans & Verheyen 1974: 11. Van Der Wee & Aerts 2007: 3. Van den Bogaert 1979: 19.

Piepenholleke geeft toegang tot deze buurt, maar is thans verdwenen²³. Branden, vernielingen, afbraken en verbouwingen zijn hiervan de oorzaak.

Vandaag blijft er echter van deze oudere fasen van begijnhof niets meer over. De huidige stenen gebouwen van het hof dateren hoofdzakelijk uit de 17de, 18de en 19de eeuw.

In 1349 of 1379 naargelang de bronnen, werd de Oude Pastorij door een brand verwoest. Op 21 mei 1485 is meer van de helft van de huizen van het begijnhof, de Heilige Geesttafel inclus ten prooi gevallen aan het vuur²⁴.

Bijna een halve eeuw later, op 11 maart 1526 zijn de infirmerie en andere huizen en woonsteden van het toenmalige begijnhof in vlammen opgegaan. Bij deze brand in de infirmerie werden alle cijnsboeken, rekeningen en schepenbrieven door het vuur verteerd²⁵.

De plunderingen begaan door de troepen van Maarten Van Rossem in 1542, de Spaanse Furie in 1582 en in 1595 de Lierse Furie lieten ook het begijnhof niet ongemoeid²⁶ en op het einde van de 16de eeuw bereikte het Lierse begijnhof een dieptepunt met nog maar enkele tientallen begijnen²⁷.

2.1.4 Een derde uitbreiding naar het noorden toe

In de eerste helft van de 17de eeuw trad een gunstige kentering op. Door de hernieuwde religieuze inspiratie van de contrareformatie kende het Lierse begijnhof een tweede bloei. Dit resulteerde in de heropbouw van het woningenbestand dat door oorlogen danig was geslonken. Door het vervangen van de houten vakwerkgebouwen door een stenen architectuur, werd ook het risico op grote branden (zoals in 1485) beperkt²⁸.

In 1676 werd de oude weg *naer den Drenke* (Wezenstraat) leidende naar de vroegere begijnhofpoort aan de *Reghtestraat* (Sint-Margarethastraat), aan de hofmeesteres van het begijnhof verkocht door het stadsbestuur de "drij leden" (fig. 1.5)²⁹.

Op 20 februari 1685 werd de hofstede, die langs de noordelijke straatkant lag, aangekocht voor 4000 gulden van Melchior Bogaerts, een schepen van de stad, door de begijnen Adriana De Haze en Gertrudis Van de Bossche en de pastoor Adrianus Lambrechts³⁰.

²³ Van den Bogaert 1979: 19.

²⁴ Mortelmans & Verheyen 1974: 10.

²⁵ Mortelmans & Verheyen 1974: 10.

²⁶ Verhulst, Duvosque e.a. 1990: 24-27.

²⁷ Mees 1999: 15.

²⁸ Mees 1999: 15-16.

²⁹ Biermans 1948: 17.

³⁰ Mortelmans & Verheyen 1974: 11. Van Der Wee & Aerts 2007: 3.

Fig. 1.5: Zicht op de nieuwe 17de-eeuwse inkompoort aan het begin van de Wezenstraat.

Rond 1690 werd een stuk ervan bebouwd, vermoedelijk de 7 woningen die met de Oude Pastorie vandaag aan de Kalvarieberg palen. Hierdoor kwam de oude Rode Poort binnen het begijnhof te liggen³¹. Er werd een nieuwe poort opgetrokken ter hoogte van de kruising van de Wezenstraat en de Begijnhofstraat.

In 1695 werd de boomgaard, die vroeger deel uitmaakte van de hogervermelde hofstede, en die in het bezit was van de begijn Adriana De Haze toegevoegd aan het begijnhof. Ook de kalkoven en de pastorie werden ingelijfd bij het begijnhof.

De huidige begijnhofpoort, de nieuwe pastorie en het portieressenhuis, werden op datzelfde moment opgetrokken³². De 4 huizen aan de linkerkant van de Wezenstraat zouden ook toen ge- of verbouwd zijn³³.

Ook de aanvang van de bouw (1664-1667) van de nieuwe begijnhofkerk is in deze periode van heropbloei te situeren, maar door het overlijden van de pastoor van het begijnhof, ten gevolge van de pest, duurde het uiteindelijk nog 100 jaar voor de kerk voltooid (1764-1767) werd (fig. 1.6)³⁴.

In de bewaarde bouwcontracten uit deze periode is er nergens sprake van de oude kerk. Het is dan ook niet duidelijk of delen van dit gebouw geïncorporeerd werden of dat er voorafgaand een sloopcampagne plaatsvond. Archeologisch noodonderzoek in de kerk (naar aanleiding van de werken aan de verwarming) kon hierover geen uitsluitsel geven. In enkele reeds uitgegraven putten konden

³¹ Mees 1999: 17.

³² Mortelmans & Verheyen 1974: 12.

³³ Mortelmans & Verheyen 1974: 12.

³⁴ Mees 1999: 15-16.

archeologen van het VIOE enkel de aanwezigheid van muren vaststellen zonder te kunnen verifiëren of het om oudere muren dan wel om grafkelders ging³⁵.

Fig. 1.6: Zicht op de barokke begijnhofkerk.

2.1.5 Een vierde uitbreiding: de bebouwing van de Grachtkant

In de tweede helft van de 18de eeuw, met het afwerken van de begijnhofkerk en de verbouwingen aan de infirmerie, kreeg het Lierse begijnhof haar definitieve structuur en uitzicht vastgelegd³⁶.

Aan de grachtkant werd oorspronkelijk de wol of het linnen gewassen en gebleekt. Tussen 1721 en 1727 werden hier 11 nieuwe woningen opgetrokken ten behoeve van de snelle toename van het aantal

³⁵ Mondelinge communicatie Sofie De Bruyne (VIOE).

³⁶ Mees 1999: 17.

nieuwe roepingen. Dit is onder andere te zien op de Ferrariskaart (fig. 17) en de kieskaart uit 1842 (fig. 18). Een dertigtal jaar later, tussen 1758 en 1760, werd de infirmerie verbouwd³⁷.

Fig. 1.7: Zicht op de huizen langs de Grachtkant.

2.1.6 De bestrating en de nutsvoorzieningen van het begijnhof

Onder pastoor Johannes Luyten (1594-1613) werd de bestrating van het begijnhof met kasseien aangevat. Ook in 1718, 1772 en 1773 werden de straten verder met kasseien belegd. Dit kan alleen maar betekenen dat het huidige straatniveau niet of nauwelijks gewijzigd is ten opzichte van de 17de-18de eeuw.

In de periode 1855-1874 werden in de binnenstad van Lier de stoepen en de rioleringen aangelegd. We kunnen aannemen dat op dit tijdstip ook in het begijnhof de thans bestaande riolering werd aangelegd. Tussen 1856 en 1905 werd de straatverlichting van Lier door gas voorzien.

In 1920 verleende Lier de concessie om elektriciteit te verlenen aan de Elektriciteitsmaatschappij der Schelde³⁸.

Er kan aangenomen worden dat op de drie voormelde tijdstippen de bestrating van Lier en meer bepaald van het Begijnhof verstoord werden, zonder dat dit een grote invloed zal hebben gehad op de hoogte van het maaiveld. Behalve de aanleg van de riolering zullen de ingrepen telkens beperkt zijn geweest in oppervlakte en omvang, zodat voldoende archeologisch archief in situ bewaard is gebleven.

³⁷ Ceulemans & Mees 1997: 30. Mortelmans & Verheyen 1974: 12.

³⁸ Verhulst, Duvosque e.a. 1990: 56-57.

2.1.7 Symforosastraat

De Symforosastraat ligt in de zone van de eerste westelijke uitbreiding van het begijnhof in de 14de eeuw. Vrijwel alle huizen van de Symforosastraat, de locatie van de restauratiewerken en de opgraving, dateren uit de 17de eeuw. Vermoedelijk werden de woningen opgetrokken in het eerste kwart van de 17de eeuw³⁹. Volgens een figuur in het restauratiedossier (Van Der Wee 2009, cfr infra) dateert enkel het onderzochte huisnummer 1 uit de 18de eeuw en de niet-onderzochte nummers 3, 5 en 7 uit de 20ste eeuw.

De panden links in de straat zijn veelal gesloopt en als tuin toegewezen aan woningen in de Sint-Margaretastraat⁴⁰.

De nummers 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10 en 12 werden archeologisch onderzocht.

Huisnummer 1 (de *Goddelycke Ooghe*) is een hoekhuis met 3 traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak⁴¹. De bewoningshistoriek lijkt terug te gaan tot 1672, toen *Anna Courtois* er woonde⁴².

Deze datering strookt niet met het gegeven uit de figuur dat dit huis uit de 18de eeuw zou dateren.

Huisnummer 9 (*H.Cruys*) is een kleine begijnenwoning met een vermoedelijke kern uit de 17de eeuw. Het is een verankerd en witgekalkt breedhuis van drie traveeën en één bouwlaag onder overkragend zadeldak (Vlaamse pannen). De bouwgeschiedenis gaat terug tot 1672⁴³. Volgens Grootaers dan weer, is dit het enige origineel laatmiddeleeuws huis van deze straat (1450-1580)⁴⁴.

De huisnummers 2, 4, 6, 8, 10 en 12 zijn een reeks woningen in baksteen, veelal gekalkt, op gecementeerde of gepikte plint. In kern dateren ze uit de 17de eeuw, met latere aanpassingen. Het zijn breedhuisjes van drie traveeën en twee bouwlagen onder zadeldaken (Vlaamse pannen). Vanaf 1672 zijn de eigenaars van deze huisjes bekend. De benamingen van de huisjes 2, 4, 6, 8, 10 en 12 waren respectievelijk *St. Dominicus*, *Jezus Maria Anna*, *H. Veronica*, *St.-Clara*, *St.-Lucas* en *St.-Franciscus de Borgia*. Huisnummer 4 (*Jezus Maria Anna*) is thans als *St.-Anna* aangegeven, samen met het jaartal 1618.

De woningen 4, 6 en 8 hebben hun 17de-eeuwse kap met afgeschoorde nokstijl redelijk gaaf bewaard⁴⁵. Tijdens een uitgevoerd materiaaltechnisch onderzoek werden balksleutels vrijgelegd: een balksleutel in huisnummer 6 draagt het jaartal 1618, een balksleutel in woning 12 heeft als opschrift 1623⁴⁶.

Volgens de restauratienota vertegenwoordigen de huizen 10 en 12 het prototype van de 17de-eeuwse begijnhofwoning met L-vormige basisplattegrond met een achterhuis met kelder en een opkamerniveau. Een bewijs daarvoor wordt o.m. gezien in het feit dat de zijdelingse keldertoeegangen onder de opkamers oorspronkelijk van buiten uit toegankelijk waren. Ook woning 2 vertoont deze L-vorm in vereenvoudigde vorm, maar daar is geen opkamerniveau.

De achterbouwen van de woningen zijn volgens de gegeven in de restauratienota niet gaaf bewaard maar in latere bouwfases aangepast.

In de huizen 2 tem 12 is verder op het gelijkvloers een gelijkaardige organisatie aantoonbaar met een centrale loopgang die uitgeeft op een (vroeg 17de-eeuws) spiltrapsysteem tegen de achtergevel⁴⁷. Aan

³⁹ Restauratienota 2012: 15.

⁴⁰ Van Der Wee 2018: 104.

⁴¹ Van Der Wee 2018: 885-919.

⁴² Van Der Wee 2018: 885.

⁴³ Van Der Wee 2018: 912.

⁴⁴ Restauratienota 2012: 15.

⁴⁵ Restauratienota 2012: 16.

⁴⁶ Restauratienota 2012: 15 en 16.

⁴⁷ Restauratienota 2012: 16.

weerskanten van de centrale trapgang ontwikkelen zich dan links en rechts asymmetrische gelijkvloerse ruimten.

Er werden geen gaaf bewaarde 17de-eeuwse binnenschouwen aangetroffen, op een schouwonderdeel in de kelder en opkamer van woning nr. 12 na. De 17de-eeuwse haarden zijn vervangen door 18de-eeuwse schouwen of modernere varianten⁴⁸.

2.2 Iconografische bronnen

Zoals reeds eerder aangehaald is van de oudere fasen van het begijnhof niets bewaard gebleven en het huidige gebouwenbestand is dan ook bijna uitsluitend in de 17de-18de-19de eeuw te dateren.

Vanaf de tweede helft van de 16de eeuw zijn er iconografische bronnen beschikbaar die een inzicht geven over het uitzicht van het begijnhof. De territoriale uitgestrektheid van het begijnhof wordt overal op een gelijke wijze weergegeven, een rechthoekige zone ten zuiden van het stadscentrum. De onderverdeling van deze rechthoekige ruimte verschilt echter op de verschillende plannen en andere iconografische bronnen. Zoals Van den Bogaert reeds opmerkte zijn niet alle plannen even precies getekend en gekopieerd. Het onderscheid in breedte van de straat en de bewoning is slechts schematisch weergegeven, waardoor het “onmogelijk is zich een unaniem beeld te vormen en alle straten te identificeren”⁴⁹.

De plannen en andere iconografische bronnen werden gegeoreferereerd ten opzichte van het huidige kadasterplan. Belangrijk hierbij is toch op te merken dat voor veel van deze oude plannen onvoldoende juiste referentiepunten te vinden waren om een zeer precieze georeferentie uit te voeren. Zowel de perspectieven, het gebrek aan detail, de schalen en de onderlinge verhoudingen (bv. veel te brede straten in verhouding tot de bouwblokken) laten dit niet echt toe. Daarom wordt in onderstaande tekst geen gebruik gemaakt van de georeferereerde plannen, maar enkel een afbeelding van de iconografische bron gegeven.

Het oudste plan is dat van Jacob Van Deventer (omstreeks 1560). Op dit plan (fig. 1.8) is de huidige ongeveer noord-zuid lopende Sint-Margarethastraat (9-10) te zien, evenals de *Weg naer den drenke* (Wezenstraat) (13), Oud Kerkhof (7), de Bodegemstraat (3) en de Pompstraat (1).

Merkwaardig aan dit plan is de getekende bewoning aan de noordkant van de Wezenstraat (13) aangezien op recentere plannen hier geen bewoning meer voorkomt en in deze zone de boomgaard ligt die in de derde uitbreidingsfase (zie 2.1.4) bebouwd geraakt. Vanuit de literaire bronnen zijn er nergens aanwijzingen dat hier een volledige bebouwing langs de straat heeft bestaan.

Er is ook geen logische verklaring voor het ontbreken van de *Nieuwstraat* (Symforosastraat). Evenmin is het te verklaren waarom in de zuidwestelijke hoek van het begijnhof geen bebouwing afgebeeld staat. Ten oosten van het begijnhof is een gracht afgebeeld. Terwijl er aan de Sint-Margarethastraat geen poorten staan afgebeeld.

De oriëntatie van de kerk lijkt, zoals de huidige kerk, eerder oost-west gericht. Zowel ten noorden als ten zuiden van de kerk is een straatje afgebeeld (Oud Kerkhof), wat overeenkomt met de huidige situatie, maar niet strookt met de iconografische bronnen die op dit plan volgen.

⁴⁸ Restauratienota 2012: 18.

⁴⁹ Van den Bogaert 1979: 16.

Fig. 1.8: Uittreksel uit het plan van Jacob Van Deventer (ca. 1560) met aanduiding van de diverse straten (Cartesius.be).

Een gekleurde gravure (fig. 1.9) uit de *Civitates Orbis Terrarum* van Braun en Hogenberg (1572-1581) is gedetailleerder, maar geeft niettemin een bijna gelijkaardig beeld van het begijnhof.

Centraal loopt de Sint-Margarethastraat (9-10), hoewel er geen poorten getekend zijn op deze straat. Ten noorden van het begijnhof ligt de Wezenstraat (13), die op dat moment nog niet is opgenomen binnen het begijnhof, en voorts staan ook het Oud Kerkhof (7), de Bodegemstraat (3) en de Pompstraat (1) afgebeeld. Ten oosten van het begijnhof is eveneens een gracht afgebeeld.

Net zoals bij het plan van Jacob Van Deventer is er geen logische verklaring voor het ontbreken van de *Nieuwstraat* (Symforosastraat). De bouwblok waar deze straat te situeren is, is in tegenstelling tot het vorige plan, wel volledig bebouwd.

Op deze gravure staat, in tegenstelling tot het plan van Jacob Van Deventer, geen bebouwing aan de noordkant van de Wezenstraat (13) maar is een boomgaard afgebeeld.

Opvallend ten opzichte van het plan van Jacob Van Deventer is de oriëntatie van de kerk die noord-zuid staat afgebeeld op de gravure van Braun en Hogenberg. Ook is enkel ten zuiden van de kerk een straat (Oud Kerkhof) afgebeeld en niet ten noorden ervan. De open ruimte ten noorden van de kerk is volgens Van den Bogaert mogelijk het (oude) kerkhof geweest⁵⁰.

⁵⁰ Van den Bogaert 1979: 29.

Fig. 1.9: Detail uit de stadskaat van Lier uit de gravure van Braun en Hogenberg (Cartesius.be).

Een gekleurde gravure uit 1581 (fig. 1.10) en een gravure uit 1660 (fig. 1.11), beide van de hand van Guicciardini gaan terug op de plannen van Van Deventer en Braun en Hogenberg. Centraal loopt de Sint-Margarethastraat (9-10). Ten het noorden van het begijnhof ligt de Wezenstraat (13) en voorts staan ook het Oud Kerkhof (7), de Bodegemstraat (3) en de Pompstraat (1) afgebeeld. Ook op deze gravures ontbreekt elk spoor van de Symforosastraat.

In navolging van het plan van Braun en Hogenberg is de oriëntatie van de kerk noord-zuid. Op deze beide gravures lijkt wel zowel ten noorden als ten zuiden van de kerk een straat afgebeeld (Oud Kerkhof).

Op deze gravures staat geen bebouwing aan de noordkant van de Wezenstraat (13), maar is er een boomgaard afgebeeld.

Fig. 1.10: Detail uit de gekleurde gravure van Giucciardini (1581) (Cartesius.be).

Fig. 1.11: Detail uit de gravure van Gucciardini (1660) (Cartesius.be).

Twee anonieme, ongedateerde schilderijen en één pentekening (allen vermoedelijk uit het einde van de 16de of het begin van de 17de eeuw) die de Lierse Furie en de Spaanse inname uit 1595 in beeld brengen, geven een overzicht van de stad Lier (fig. 1.12-1.14). Op alle drie de schilderijen zijn de huizen vrij schematisch weergegeven en is er weinig detail. Geen van de drie voorstellingen vertoont voldoende detail om bruikbaar te zijn voor een beter inzicht in de opbouw van het begijnhof.

Het schilderij (fig. 1.12) van de Lierse Furie geeft een overzicht van de stad. De urbanistische configuratie op dit schilderij komt ongeveer overeen met de vorige plannen, namelijk een rechthoekig begijnhof met een kruisvormige opdeling in vier grote blokken. Het stratenpatroon bestaat uit de *Rechtestraat* (Sint-Margarethastraat), het Oud Kerkhof en de Pompstraat. Enkel de Bodegemstraat staat niet afgebeeld en van de Symforosastraat is op de plannen nog steeds geen spoor te bekennen. Op dit schilderij is de oude Rode Poort, die de enige toegang tot het begijnhof lijkt te zijn, aan het begin van de *Rechtestraat* (Sint-Margarethastraat) afgebeeld, evenals een bruggetje over de *Begijnenloop* (Grachtkant). Ook nu weer is de kerk noord-zuid georiënteerd.

Ook op de pentekening (fig. 1.13) is het gekende stratenpatroon weergegeven met de Sint-Margarethastraat, het Oud Kerkhof en de Pompstraat. Net zoals op de voorgaande afbeelding zijn de Bodegemstraat en de Symforosastraat niet afgebeeld.

De bebouwing is zeer schematisch weergegeven. De kerk wordt weerom noord-zuid afgebeeld en lijkt dichter bij de huidige Wezenstraat te liggen. Ten oosten en ten zuiden van de kerk is een groen plein (kerkhof) afgebeeld.

Het laatste schilderij van de drie (fig. 1.14) geeft een stadssilhouet in vogelperspectief weer. Op het schilderij zijn Hollandse troepen te zien die worden verjaagd door het Spaanse leger. Het begijnhof is, in tegenstelling tot de twee andere afbeeldingen (fig. 1.12-1.13) veel meer in detail weergegeven, maar wijkt ook af van de oudere afbeeldingen van Van Deventer, Braun en Hogenberg en Giucciardini.

Het stratenpatroon van het begijnhof is veel minder duidelijk. Er zijn wel twee duidelijke huizenrijen te herkennen langs de Begijnhofstraat en de *Begijnenloop* (Grachtkant). De rest van het begijnhof is onbebouwd terrein dat door muren omringd is.

Een goede identificatie van de begijnhofkerk is zeer moeilijk en lijkt nauwelijks te verschillen van de omliggende begijnenwoningen. De oriëntatie lijkt eerder oost-west te zijn. Hoewel het om één van de mooiste plattegronden van Lier gaat, besluit Van den Bogaert toch dat zowel op basis van het stratenpatroon als de weergave van andere referentiepunten (zoals het stadhuis en de Sint-Gummaruskerk) de voorstelling als weinig geloofwaardig bestempeld dient te worden⁵¹.

Voorgaande plannen geven allen het begijnhof weer van de 16de-17de eeuw. Het stratenpatroon dat in de meeste gevallen vrij betrouwbaar werd weergegeven, bestond meestal uit de centrale *Reghtestraat* (Sint-Margarethastraat) en het Oud Kerkhof en de Pompstraat. In een aantal gevallen is ook de Bodegemstraat afgebeeld. De invulling van de bouwblokken is dan weer weinig realistisch en kan niet gebruikt worden om een vergelijking te maken met de huidige toestand. Door het ontbreken van voldoende referentiepunten levert georeferentie ook weinig bruikbare resultaten op.

Hoewel de *Nieuwstraat* (Symforosastraat) volgens de literaire bronnen tot de 14de eeuw teruggaat, staat ze op geen enkel van de oude plannen weergegeven. Ook de oriëntatie en ligging van de kerk verschilt op de verschillende plannen. Hoewel de ligging ook verschilt, wordt de kerk toch steeds gesitueerd in het noordwestelijke perceel van het begijnhof.

Op het plan van Jacob Van Deventer heeft de kerk een oost-west oriëntatie, terwijl de andere plannen een noord-zuid oriëntatie tonen. Van den Bogaert is geneigd een noord-zuid oriëntatie voor de oorspronkelijke kerk te aanvaarden. Hierbij wordt erop gewezen dat de meeste voorstellingen (op Van

⁵¹ Van den Bogaert 1979: 30.

Deventer na) zo zijn. Voor de 'foutieve' oost-west oriëntatie van Van Deventer verwijst hij naar het Concilie van Trente dat een oost-west oriëntatie oplegt. Van Deventer zou deze regel strikt hebben toegepast op alle kerken en kapellen die hij afbeeld, hoewel dit niet steeds strookte met de realiteit⁵².

Fig. 1.12: Detail uit een anoniem schilderij dat de Lierse Furie weergeeft (Bewaarplaats: Lier, stadhuis).

⁵² Van den Bogaert 1979: 37.

Fig. 1.13: Detail uit een gekleurde pentekening die de Lierse Furie weergeeft (Bewaarplaats: Brussel, Koninklijke Bibliotheek).

Fig. 1.14: Detail uit een anoniem schilderij dat de Spaanse inname weergeeft (Bewaarplaats: Brussel, Museum voor Oude Kunst).

Op de iconografische bronnen uit het laatste kwart van de 18de eeuw zijn de veranderingen die het begijnhof heeft ondergaan duidelijk waarneembaar.

Het stadsplattegrond uit 1772 van luitenant Ducorron (fig. 1.15), in hoofdzaak een militaire kaart, geeft de situatie van het begijnhof nog weer van voor de laatste uitbreiding aan de Grachtkant. Ook de Kalvarieberg is op dit plan niet afgebeeld. Dit plan geeft enkel zeer schematisch de verschillende woonblokken weer.

Het huidige stratenpatroon is grotendeels te herkennen. Centraal loopt de Sint-Margarethastraat (9-10). In het noorden ligt de Wezenstraat (13). Ook Oud kerkhof (7), de Pompstraat (geen nummer), Hemdsmouwken (4), de Bodegemstraat (1), de Hellestraat (3), de Symforosastraat (11) en de Martienushoek (6) zijn afgebeeld. Ten zuiden van de Martienushoek is nog een klein stukje doorlopende straat te zien, het Piepenholleke, dat later bij de bewoning werd opgenomen. Ook de Grachtkant (2) is al afgebeeld, hoewel hier nog geen bouwblok staat afgebeeld. In de noordoostelijke hoek van de Wezenstraat en de Sint-Margarethastraat is ook nog een groot plein afgebeeld. Andere plannen (Ferraris, Popp) tonen aan dat dit een binnenplein is.

Ten noorden van de Wezenstraat is één grote bouwblok afgebeeld, zonder voorstelling van de Kalvarieberg. Tussen de Wezenstraat en het Oud Kerkhof is dan weer geen bouwblok weergegeven en het lijkt of de begijnhofmuur hier een rechthoekige uitsparing binnen het begijnhof maakt.

Op het Weense exemplaar van de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1770-1777), beter gekend als de Ferrariskaart (fig. 1.16), krijgt het begijnhof ongeveer zijn actuele uitzicht. Ten noorden van de Wezenstraat (13) is de Kalvarieberg (5) afgebeeld, hoewel de aftekening niet volledig overeen komt met de huidige situatie.

Ook de andere straten van het huidige begijnhof staan allen afgebeeld, op de Pompstraat na die normaal gezien in het verlengde van het Oud Kerkhof dient te liggen. Ook het Piepenholleke, ten zuiden van de Martienushoek, is afgebeeld, al loopt het vermoedelijk veel te ver door op het plan. Voornamelijk in het zuiden van het begijnhof staan de verschillende bouwblokken volledig volgetekend. De zone tot tegen de Wezenstraat vertoont groter open ruimten, voornamelijk bij de grotere gebouwen (infirmierie, weeshuis). Deze ruimten kunnen best als grote binnenkoeren geïnterpreteerd worden en maakten vermoedelijk geen deel uit van het wegennet. Op meerdere plaatsen lijken muren of poorten voor afscheiding te zorgen.

Het primitief kadaster uit de eerste helft van de 19de eeuw kon niet geraadpleegd worden. Ook de Atlas der Buurtwegen, geraadpleegd op de website van de provincie Antwerpen, bleek niet raadpleegbaar, aangezien het stadscentrum niet in kaart was gebracht.

Op een kieskaart uit 1842 (fig. 1.17) staat het begijnhof ongeveer in zijn huidige vorm afgebeeld, hoewel dit maal de Bodegemstraat blijkt te missen op het plan. Ook de voorstelling van het Piepenholleke lijkt niet overeen te komen met de reële situatie.

De Popp-kaart (1875) is eigenlijk een heruitgave en aanpassing van het kadaster (fig. 1.18). Dit plan is dan ook het eerste (raadpleegbare) document dat correcte informatie geeft op perceelsniveau. Doordat het begijnhof net op de scheiding van twee kaartbladen lag, en één van beide bladen in een slechte resolutie beschikbaar was op de website van de Koninklijke Bibliotheek van België, kan over de noordwestelijke bovenhoek weinig gezegd worden.

Het huidige stratenpatroon staat ook weergegeven op dit plan. Alle straten zijn aanwezig, het Piepenholleke bestaat niet meer en is opgenomen binnen de twee percelen aan de Martienushoek. In de noordoostelijke hoek van de Kalvarieberg is een klein steegje weergegeven dat naar de Hofstad leidt. Tegenwoordig is dit steegje verdwenen.

Fig. 1.15: Detail uit het stadsplattegrond van Ducorron (1772) (Cartesius.be).

Fig. 1.16: Detail uit het Weense exemplaar van de Ferrariskaart (1770-1777) (Cartesius.be).

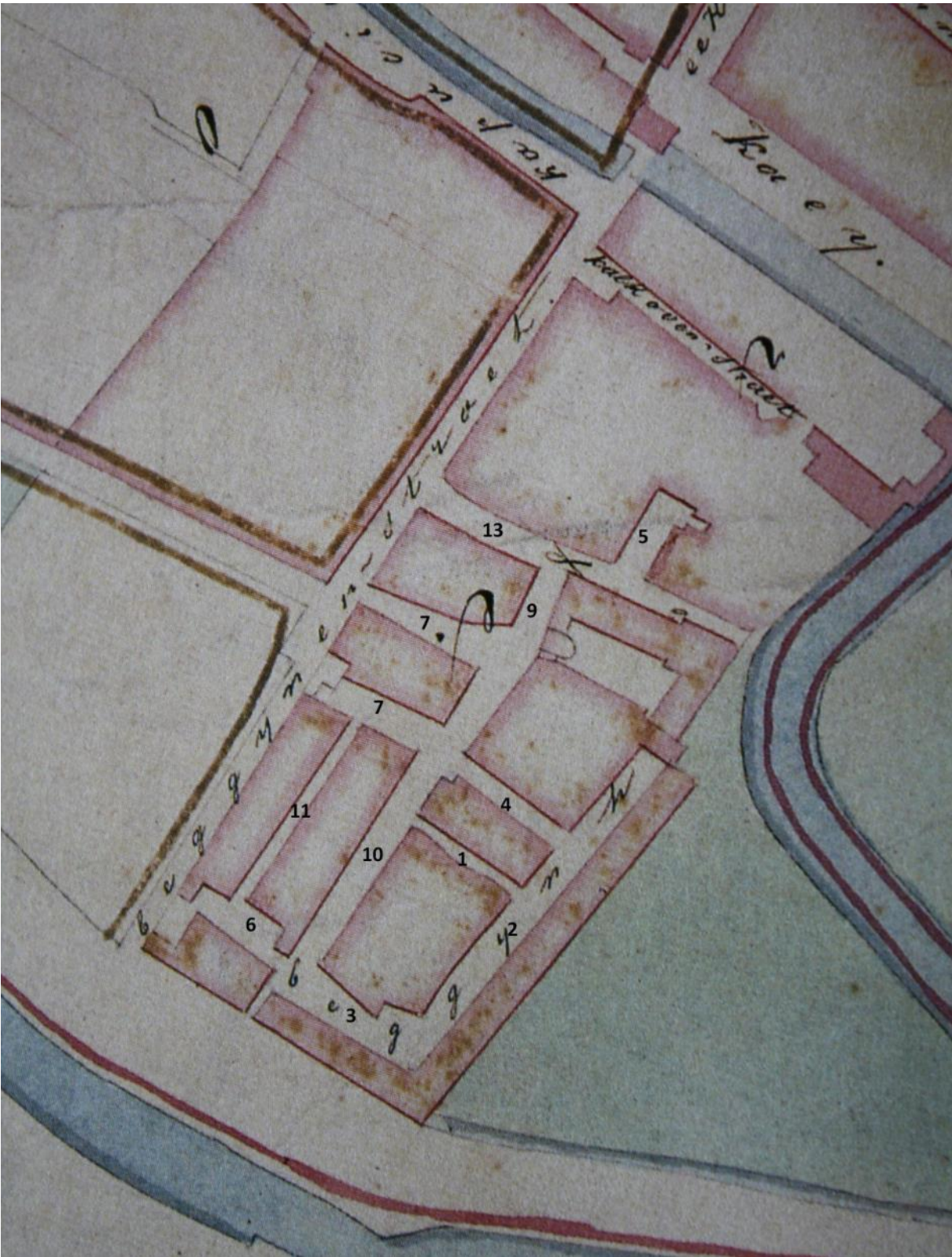

Fig. 1.17: Detail uit de kieskaart van 1842 (Cartesius.be).

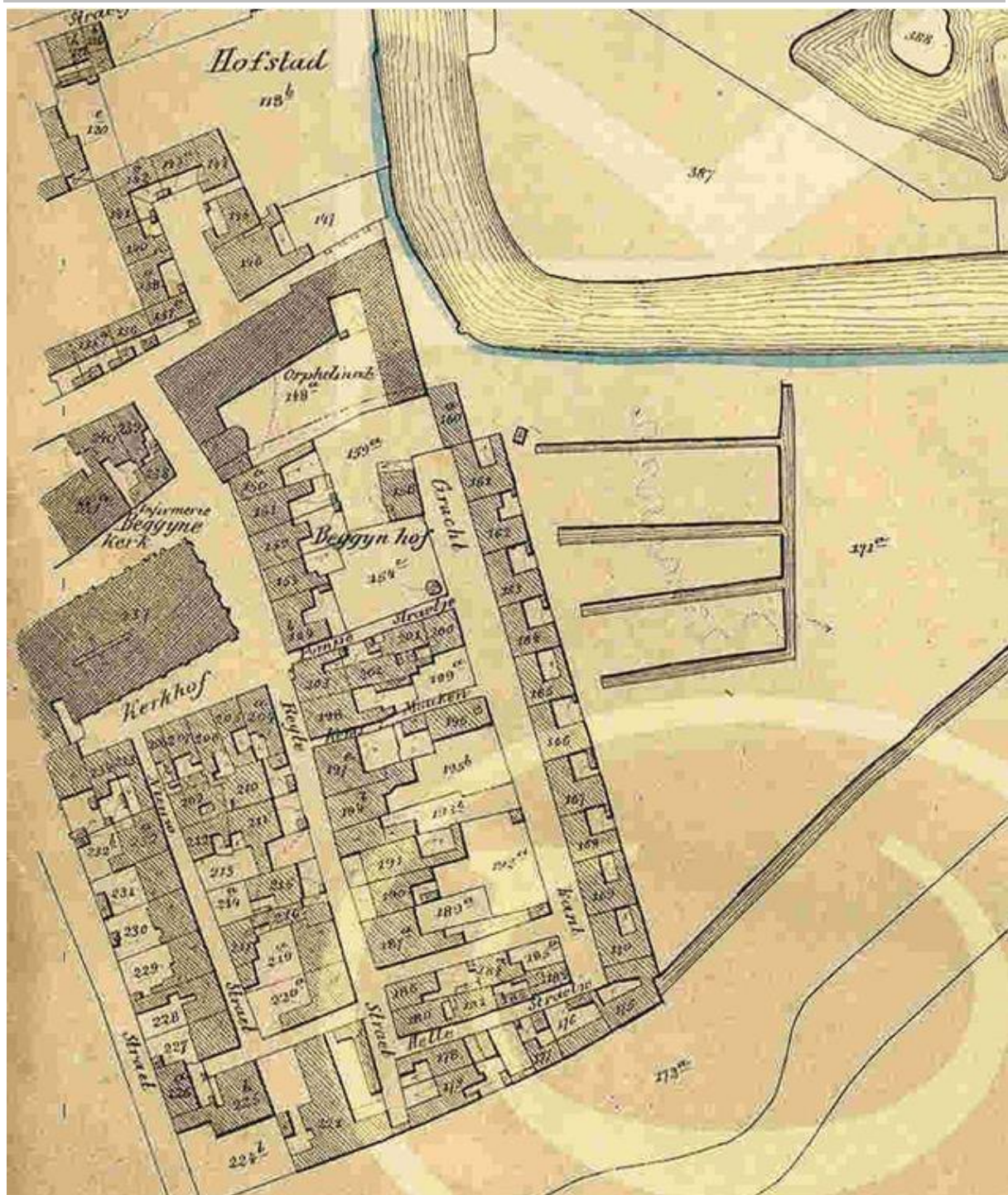

Fig. 1.18: Detail uit de Popkaart (1875) (Cartesius.be).

Op het huidige kadaster (fig. 1.19) staan relatief veel percelen die sinds het opstellen van het eerste kadaster nooit gemuteerd zijn (52 op 102 percelen, 51%). Daarnaast is ook nog eens 27% slechts éénmaal gemuteerd, 12% slechts tweemaal gemuteerd en zijn slechts 10% vaker dan drie keer gemuteerd. Dit wijst erop dat de laatste 200 jaar weinig tot geen grote aanpassingen meer werden doorgevoerd. De meeste aanpassingen hebben dan ook nog te maken met beperkte verbouwingen,

het opdelen van percelen en het opnieuw samenvoegen ervan. Enkel aan de Kalvarieberg verdwijnt bij een mutatie het kleine steegje dat wel nog op de Popp-kaart zichtbaar was.

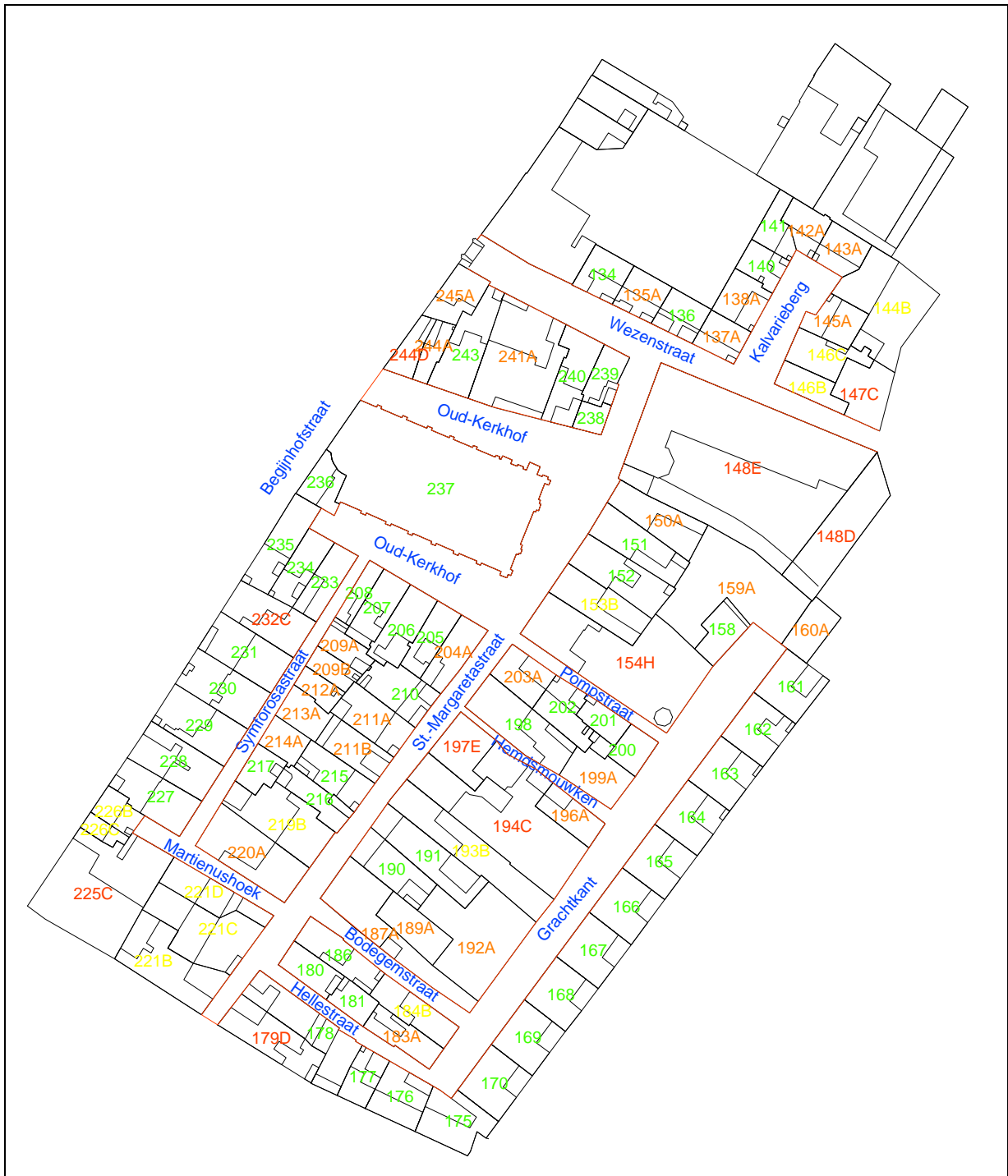

Fig. 1.19: Detail uit het huidige kadastrale plan met de percelen die nooit muteerden in het groen, de percelen die éénmaal muteerden in het oranje, de percelen die tweemaal muteerden in het geel en de percelen die vaker muteerden in het rood.

2.3 Archeologische bronnen

Archeologisch gezien zijn er vrij weinig gegevens gekend over het Lierse begijnhof. In de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) zijn drie vindplaatsen opgenomen (fig. 1.20). CAI 103570 is het begijnhof zelf en CAI 103571 is de begijnhofkerk. De enige echte archeologische waarneming is CAI 150085. Bij de aanleg van een beerput (hoek Grachtkant-Hemdsmouwken) werd een wijwatervaatje in steengoed (Bouffloux, 18de eeuw) gevonden⁵³.

In de begijnhofkerk werden door het VIOE na een vondstmelding enkele muurresten waargenomen. Doordat de putten reeds gegraven waren, en ook beperkt in oppervlakte zijn, is de context niet goed gedocumenteerd en is een verdere interpretatie (oudere kerkfase of grafkelders?) niet mogelijk⁵⁴.

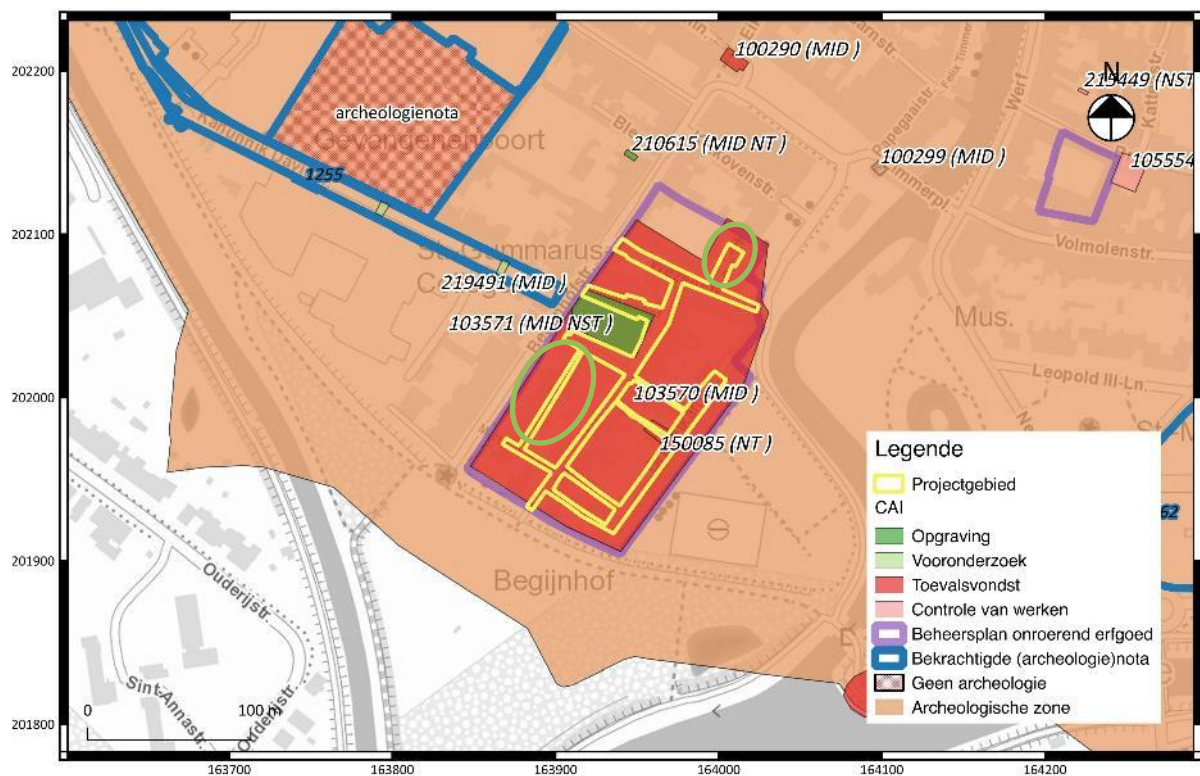

Fig. 1.20: Uittreksel uit de Centrale Archeologische Inventaris (cai.onroerendergoed.be).

In de omgeving van het Begijnhof van Lier (CAI ID 103570) en in het begijnhof zelf, werden al een aantal toevalsvondsten gedaan en archeologische onderzoeken uitgevoerd (fig. 1.41 en 1.42).

Tijdens controles van werken werden er een aantal vondsten gedaan:

- ID 105554⁵⁵: paalfunderingen in hout, die tussen twee nieuwe stenen funderingen gelegen waren.
- ID 215449⁵⁶: bakstenen gewelven van overdekte vlieten en bakstenen funderingen van de afgebroken huizen uit de Nieuwste tijd.

⁵³ Z.N. 1999: 25.

⁵⁴ Mondelinge communicatie Sofie De Bruyne (VIOE).

⁵⁵ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/105554>

⁵⁶ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/215449>

- ID 100290⁵⁷: vondst van een bakstenen funderingsmuur en een natuurstenen beeldje uit de middeleeuwen

In de omgeving werden ook een aantal opgravingen en vooronderzoeken uitgevoerd

- ID 219491⁵⁸: Kanunnik Davidlaan. Tijdens een proefputtenonderzoek werd er een groot aantal aardewerkscherven in sporen en dierlijk botmateriaal aangetroffen.
- ID 210615: Begijnhofstraat 14. In 2013 werd er een opgraving uitgevoerd door Studiebureau Archeologie bvba⁵⁹. Tijdens het onderzoek (ca. 35 m²) werd een oudere, gedeeltelijk onderkelderde gebouwfase aangetroffen. Vermoedelijk betreft het de resten van een ouder godshuisje. Deze structuren oversneden oudere sporen; drie paalkuilen en één vermoedelijke kuil. Op basis van de stratigrafie en het aangetroffen aardewerk kunnen deze wellicht in de 13de eeuw gedateerd worden.
- ID 100299: Locatie van de deels 14de-eeuwse Zimmertoren⁶⁰.

Ook in het begijnhof zelf werden reeds opgravingen uitgevoerd. In 2011 werd er een opgraving uitgevoerd door Archaeological Solutions bvba aan de Kalvarieberg. Tijdens dit archeologisch onderzoek werden de huizen met nummers 1 tot 4 onderzocht in het kader van de restauratie van de gebouwen. De betreffende gebouwen zijn opgetrokken op het einde van de 17de eeuw en horen bij de derde uitbreiding van het begijnhof. Voor deze periode was deze zone niet bebouwd, maar was er een boomgaard aanwezig.

In totaal moest in de gebouwen een 30-tal cm diep opgegraven worden. In de hal en een kamer van Kalvarieberg 1 werden resten van een pad in wit-grijze natuur-/zandstenen aangetroffen. De archeologen interpreteren deze vondst als een mogelijk 'wandelpad' in de boomgaard, hoewel iconografisch hiervoor geen aanwijzingen zijn. Ook werden op diverse plaatsen lagen aangetroffen die als tuingrond omschreven werden.

In de verschillende gebouwen werden onder de huidige vloer meestal één (soms twee) oudere vloer aangetroffen. In verschillende gevallen gaat het om vierkante rode tegels van 13x13x2 cm of 14x14x2 cm. Gelijkaardige vloeren in het Locutorium, de Mariapoort en de tuinpaviljoentjes van de abdij van Park te Heverlee worden op basis van bouwhistorische vergelijkingen in het midden van de 18de eeuw gedateerd⁶¹. Analyse van de slijtagesporen wijst op een langdurig gebruik.

De aanzet van de funderingen bevond zich op ongeveer 20-25 cm onder het huidige vloerniveau en is een goede indicatie voor het oude vloerniveau aangezien de aanzet van de fundering meestal enkele centimeters onder het (oudste) vloerniveau lag. Volgens het voorlopige besluit van de opgraving zijn de originele vloeren niet bewaard, want de sokkels van de oorspronkelijke haarden zitten onder de oudste bewaarde vloeren. Dit betekent dat het oorspronkelijke vloerniveau van deze woningen in de bovenste 20 cm moet hebben gelegen en verwijderd werd voor de aanleg van de 18de-eeuwse vloer. Hieruit is ook weer te concluderen dat er weinig verschil tussen het 17de-eeuwse en het huidige maaiveld te verwachten is.

⁵⁷ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/100290>

⁵⁸ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/219491>

⁵⁹ Vander Ginst & Smeets 2015: 27 en <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/210615>

⁶⁰ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/100299>

⁶¹ Beyen & Nuytten 2008: 55.

2.4 Conclusie

Op basis van de literaire bronnen kan het oorspronkelijk 13de-eeuwse kerngebied van het begijnhof omschreven worden als een rechthoekige hof die in vier percelen werd opgedeeld door de Regtestraat (Sint-Margarethastraat), het Oud Kerkhof en de Pompstraat. Uit deze oudste fase zijn geen archeologische noch iconografische bronnen voorhanden en aangezien de oorspronkelijke vakwerkgebouwen vanaf de 16de eeuw stelselmatig vervangen (en zo brandveiliger gemaakt) werden, is in het huidige begijnhof, behalve het stratenpatroon, niets meer dat naar deze periode verwijst.

Een eerste westelijke uitbreiding vindt plaats in de 14de eeuw met de aanleg van de Nieuwstraat (de Symforosastraat). De (recentere) beschikbare iconografische bronnen geven deze straat echter nooit weer. Pas op het stadsplattegrond van Ducorron (1772) komt de straat een eerste keer voor. Ook uit deze periode zijn geen resten meer bewaard.

De 15de-16de eeuwse uitbreiding verloopt naar het zuiden toe. Ook van deze fase zijn amper resten bewaard in het huidige begijnhof. Volgens het restauratiedossier stamt mogelijk één van de huizen aan de Kalvarieberg nog uit deze periode, maar deze zone hoorde op dat moment nog niet tot het begijnhof. Het aangevulde stratenpatroon (Martienushoek, Hellestraat) dat in deze periode reeds bestond, is op de iconografische bronnen pas vanaf de 18de eeuw zo afgebeeld. Mogelijk zijn de resten van een pad in natuursteen, gevonden bij de opgravingen in Kalvarieberg 1, restanten van een wandelpad in de boomgaard van een hof, dat in de 17de eeuw bij het begijnhof wordt ingelijfd.

De derde noordelijke uitbreiding vindt plaats in de 17de eeuw. Er wordt in deze periode volop gewerkt aan de heropbouw van het begijnhof, en dit resulteert ook in een groot aantal bewaarde gebouwen. De start van de huidige begijnhofkerk is in deze periode te situeren. Van de kerk die voor deze barokke kerk in het begijnhof stond, is weinig geweten. Er wordt, mede op basis van de iconografische bronnen, van uit gegaan dat deze een noord-zuid oriëntatie moet hebben gehad.

Een laatste uitbreiding vindt plaats in de 18de eeuw met het volbouwen van de Grachtkant. Vanaf het einde van de 18de eeuw geven de iconografische bronnen een vrij gelijklopend beeld met de huidige situatie. In de 19de-20ste eeuw zijn er nog beperkte wijzigingen aan het gebouwenbestand. Onder andere het huidige kadaster, met een relatief aantal mutaties, toont aan dat de ingrepen uit deze periode beperkt zijn geweest.

Een figuur uit het restauratiedossier (fig. 1.21⁶²) geeft op een schematische manier enerzijds het kerngebied en de verschillende uitbreidingen weer, en anderzijds een datering voor de verschillende gebouwen.

Het huidige stratenpatroon en het huidige gebouwenbestand is grotendeels 17de-18de-eeuws.

De huizen van de Symforosastraat zelf, de locatie van de restauratiewerken en de opgraving, dateren uit de 17de eeuw. Enkel het onderzochte huisnummer 1 dateert uit de 18de eeuw en de niet-onderzochte nummers 3, 5 en 7 dateren uit de 20ste eeuw.

⁶² Van Der Wee 2009.

Fig. 1.21: Weergave van het kerngebied en de verschillende uitbreidingen, evenals een datering van de verschillende gebouwen.

3 Werkmethode

Vanessa Vander Ginst

3.1 Terreinwerk

De werkzaamheden omvatten het ca. 40 cm diep uitgraven binnen de begijnhuizen nrs. 12, 10, 8, 6, 4 en 2 ten noorden van de Symforosastraat en 1 en 9 ten zuiden van de Symforosastraat in functie van de aanleg van een betonnen funderingsplaat. In de woningen 2, 6, 10 en 12 wordt ook de kelder bijkomend verdiept voor de aanleg van de betonnen funderingsplaat. Ook in de tuinzone werd gegraven in functie van nutsvoorzieningen, waterputten en afbraak en nieuwbouw van aanbouwen (op vloerplaten van 20 cm dik).

De achterbouwen die in het kader van de restauratie afgebroken en/of vervangen werden, waren bij aanvang van het archeologisch onderzoek reeds gesloopt. De plannen van bestaande toestand en nieuwe toestand worden in bijlage gestoken, maar zijn te zwaar en onvoldoende leesbaar om in het rapport zelf te zetten (bijlage 1)⁶³.

Algemeen kan opgemerkt worden dat omwille van veiligheidsoverwegingen het niet steeds mogelijk was tot tegen de binnenmuren van de huizen af te graven, omdat deze onvoldoende diep gefundeerd zijn. De binnenmuren bleken amper gefundeerd te zijn (gemiddeld ca. 20 cm onder huidig vloerniveau); de diepte van de fundering van de buitenmuren schommelt tussen ca. 55 en 100 cm. Daarom diende verplicht telkens een grondbank van ca. 40 cm gelaten te worden voor de stabiliteit. Eenzelfde probleem stelde zich met de haarden, waarbij o.m. door het verdiepen een bestaande wand van een haard in huisnummer 9 deels is ingestort door een gebrek aan fundering. Hierdoor bleek het niet mogelijk te zijn om alle haarden in detail op te kuisen en de verschillende haardfasen volledig vrij te leggen.

Ook kan algemeen worden opgemerkt dat de vlakken werden onderzocht en geregistreerd tot op het te verstoren niveau van de werken. Op vraag van de opdrachtgever en in het kader van de stabiliteitswerken van de huizen werden wel verschillende kleine proefputjes gemaakt verspreid in de huizen om de dieptes van de funderingen te peilen (fig. 3.1).

Zoals vermeld diende in alle huizen verdiept te worden tot op 40 cm onder vloerniveau. In de meeste gevallen werd dadelijk tot op die diepte afgegraven aangezien dit ook het eerste archeologisch vlak bleek te zijn, namelijk het afbraakniveau van de diverse aangetroffen oudere structuren. Enkel in de ruimtes waar een bewaarde oudere vloer werd aangetroffen, werd in twee vlakken gewerkt.

Met de uitgravingen werd nergens in de huizen de natuurlijke ondergrond bereikt. In enkele bestaande kelders diende bijkomend verdiept te worden (huis 12, 10, 6 en 2). Lokaal werd hierbij in kelder 6.5 in huis nr. 6 de natuurlijke bodem bereikt.

Verspreid over de ruimtes in de huizen zelf werden enkele manuele boringen gezet met een Edelmanboor. Hiermee kon worden vastgesteld dat de natuurlijke bodem zich op ca. 1,10 tot 1,20 m onder maaiveld (voormalig vloerniveau) bevond.

Ook in de tuinzones ten noorden van de huizen werd plaatselijk de natuurlijke bodem bereikt. In de tuinzone schommelde de diepte van de natuurlijke bodem van 1 m tot 1,50m onder maaiveld. Bij de graafwerken voor het steken van putten in de tuinzone werd vastgesteld dat de watertafel zich ook op dit niveau situeerde en dat de profielen vanaf deze diepte zeer snel inkalfden (fig. 3.2).

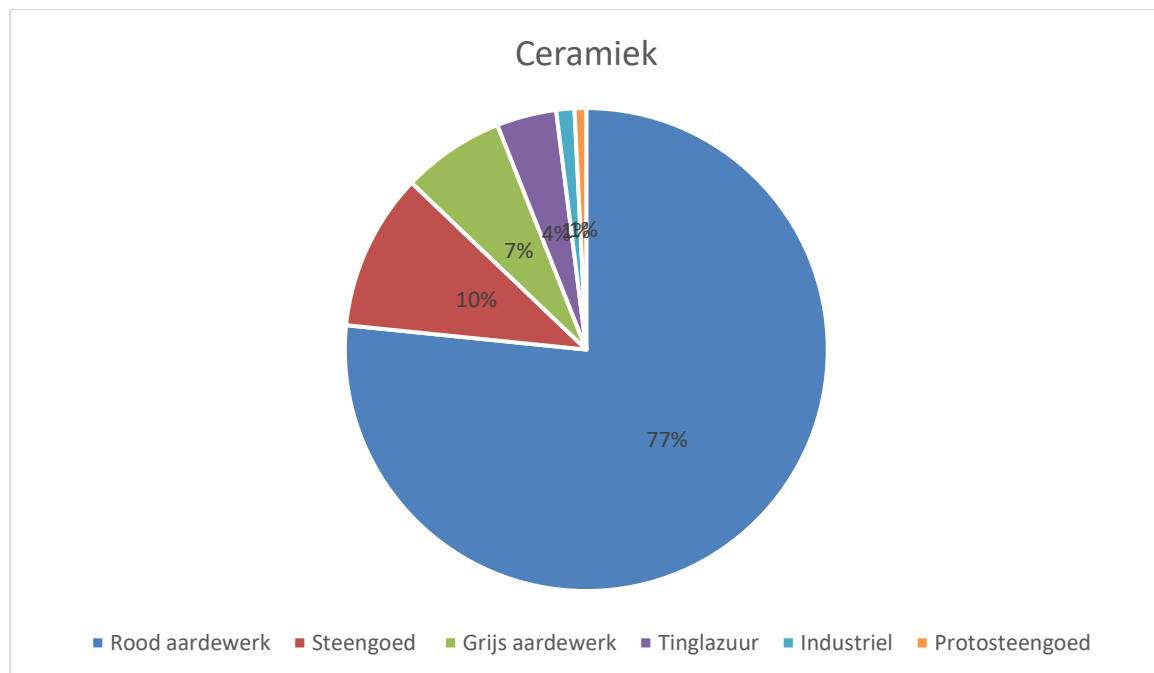
⁶³ Studio Roma cvba

Bij het verdiepen van ruimte 10.4 werd achteraan in de ruimte (NW-hoek) en vooraan (ZW-hoek) simultaan begonnen met het verdiepen. Aangezien er niet veel verschil was in de opbouw van het grondpakket en omwille van praktische redenen (werken in de enge ruimte en met emmers grond tot in de gang dragen waar wel een kruiwagen kon staan) werd dadelijk tot op diepte gegraven. Hierdoor werd pas laat opgemerkt dat er een stratigrafisch oudere, dwarse muur in deze ruimte stond. De vondsten zijn dan ook niet gescheiden geworden (ten noorden en ten zuiden van de muur). Er zat echter geen noemenswaardig chronologisch verschil op. Bij het verdiepen van de gelijkaardige ruimte in huis 12 (ruimte 12.4) kon hier wel rekening mee gehouden worden.

Bij de fotoregistratie en de beschrijving werd gebruik gemaakt van het systeem van nummering van de verschillende kamers binnen de huizen zoals die door hoofdaannemer Denys gebruikt wordt (zie hiervoor plan bestaande toestand in bijlage 1 en weergave op het allesporenplan en de deelplannetjes). Voor de eenvoudigheid wordt in deze tekst wel de middelste aanduiding (van de verdieping) telkens weggelaten. Zo wordt naar de kamers van het gelijkvloers verwezen naar kamer 12.1 en niet naar 12.0.1.

3.2 Vondsten en natuurwetenschappen

De vondsten omvatten hoofdzakelijk ceramiek. In totaal werden 1150 scherven gevonden, waarvan 881 scherven in rood aardewerk, 121 scherven in steengoed en 9 in protosteengoed, 79 in grijs aardewerk, 46 scherven in tinglazuur aardewerk (majolica/faience) en 14 in industrieel wit.

Tevens werd, voornamelijk gefragmenteerd, dierlijk botmateriaal gevonden en in beperkte mate bouw materiaal, metaal en glas, naast één pijpketel in pijpjarde, een pijpensteeltje en twee objecten in bewerkt bot.

Veruit de meeste vondsten werden aangetroffen bij het uitgraven van de verschillende ruimtes tot op het eerste vlak op 40 cm onder vloerniveau en werden als aanlegvondst (L.V.) per ruimte in de diverse huizen ingezameld en genummerd volgens het systeem toegepast door hoofdaannemer Denys.

Op basis hiervan én op basis van de aard van de vondsten -met een ruime datering in de 16de-17de tot 18de eeuw- kunnen ze veelal niet gebruikt worden voor een nauwe datering van de aangetroffen muren en structuren.

Van de aangetroffen muren en structuren werd waar zinvol en mogelijk een steen/mortelstaal genomen. Er waren geen overige contexten om een zinvolle bemonstering uit te voeren: de aangetroffen waterputten in de huizen en in de tuinzone werden enkel geregistreerd maar niet verder onderzocht aangezien deze in situ konden blijven enerzijds en verder onderzoek ervan (couperen) in en in de nabijheid van de huizen niet mogelijk was anderzijds. Er werden ook geen beerkuilen of -putten aangetroffen met een bewaarde (beer)inhoud, noch andere kuilen of bemonsterbare contexten.

Er worden dan ook geen voorstellen gedaan tot verder natuurwetenschappelijk onderzoek.

Fig. 3.1: Sondering in ruimte 4. 4.

Fig. 3.2: Ingekalfd waterverzadigd profiel in de tuinzone met onderaan de natuurlijke horizont.

4 Analyse

Vanessa Vander Ginst

Hierbij worden de huisjes met de respectievelijke achterliggende zones afzonderlijk besproken, waarbij eerst de huisjes ten noorden van de Symforosastraat aan bod komen (nrs. 12, 10, 8, 6, 4 en 2) en vervolgens deze ten zuiden ervan (nrs. 1 en 9). De achterbouwen die in het kader van de restauratie afgebroken en/of vervangen werden, waren bij aanvang van het archeologisch onderzoek reeds gesloopt.

4.1 Huis nr. 12

Dit huis bestond uit een centrale gang (12.1) met vier omliggende ruimtes; namelijk ruimte 12.2 en 12.3 vooraan en 12.4 en 12.5 achteraan (fig. 4.1). De trap naar de eerste verdieping bevond zich links in de gang; onder deze trap situeerde zich ook de toegang tot de linker achterraimte, ruimte 12.4. De ruimte rechts achter (12.5) was bij aanvang van de archeologische werken reeds gesloopt. Ook een kleine bijbouw (12.6) achter de linker achterraimte was gesloopt voor de start van de opgraving.

In de gang (12.1) werden geen archeologisch relevante sporen of structuren aangetroffen. De binnenmuren bleken er ca. 20 cm onder vloerniveau gefundeerd.

In ruimte 12.2, de kamer ten westen van de ingang, werd vrijwel net onder de chape van de huidige vloer een goed bewaarde oudere vloer (S1) gevonden, gelegd in ceramiektegels (13,5 x 13,5 cm) in halfsteens verband (fig. 4.2). Deze vloer bleef over de volledige ruimte bewaard. Een dergelijk type vloer lijkt geruime tijd veelvoorkomend geweest te zijn (o.m. aangetroffen in 16de, 17de en 18de-eeuwse gebouwen). Een vergelijkbare vloer werd o.m. aangetroffen en geregistreerd in de 16de-eeuwse Mieropskameren te Utrecht en daarin 1583 gedateerd⁶⁴. Onder deze vloer, op de verdiepte 40 cm onder maaiveld, bevond zich een grijsgele laag (S6) met spikkels baksteen, houtskool en kalkmortel.

In ruimte 3, de zone ten oosten van de ingang, werd op de uitgediepte 40 cm onder het zandbed van de uitgebroken recentste vloer een donkergrijze laag aangetroffen en, op -40cm, een bruine puinige laag (S21). In deze ruimte werd geen bewaard ouder vloerniveau gevonden.

In de haarden in beide voorste kamers van huis nr. 12 kunnen telkens verschillende bouwfases onderscheiden worden (fig. 4.2 t.e.m. 4.6). In ruimte 2 bleef onder de oudste aangetroffen vloer (S1) een oudere bakstenen haardwang (S8) bewaard. Deze was opgebouwd met bakstenen (15x6,5x4cm), gelegd in een harde licht grijswitte kalkmortel en ingewerkt in buitenmuur S7. Binnen de contouren van deze oudere haardwang (S8) ligt een stratigrafisch recentere vloer (S10) in bakstenen (14,5x7x3 cm) gelegd in een harde lichtgrijze kalkmortel en een bakstenen opvangbak (S11) voor asse. Deze was opgebouwd uit bakstenen (15x6,5x4 cm) met een harde lichtgrijze kalkmortel. Zowel de vloer als de opvangbak waren sterk beroet. De aangetroffen vloer S1 ligt over de opvangbak en is dus recentere. Nog in een recentere fase werden de huidige houten schouw balken (S9) gezet. Deze bevonden zich stratigrafisch op vloer S1 en horen dus bij de recentste fase van de laatste vloer. Mogelijk was de haard toegemaakt met een paneel in deze fase en stond er een kachel voor. Deze opstelling werd namelijk vastgesteld in sommige andere ruimtes (vb. 10.2).

Ook in ruimte 3 werd een stratigrafisch oudere bakstenen haardwang (S18) aangetroffen, vergelijkbaar met S8 in ruimte 12.2. Binnen deze haardwang werd een recentere, kleinere fundering gebouwd (S19) met daarboven een bakstenen hardvloer (S20). Het is onduidelijk of S19 een aparte fundering is voor

⁶⁴ Klück 2008: 93.

een kleinere haard, dan wel de fundering van vloer S20 vormt. Nog na deze fase werd allicht een kachel gezet voor de haard. Dit kan afgeleid worden uit het feit dat in de ruimte van de haard en op vloer S20 een kleinere schouw werd gemetseld.

In ruimte 12.4, ten noordwesten van de ingang en bereikbaar via een trap in het zuidoosten van deze kelder, werd te midden van de kelder een voormalige achtermuur (S31) aangetroffen (fig. 4.7 en 4.8). Deze 36 cm brede, voormalige achtermuur (S31) is opgetrokken uit baksteen (15x7x4cm) met een redelijk zachte, donker grijsgele kalkzandmortel en is bepleisterd aan de oostzijde (de binnenzijde van de muur). Ook de zuid-, oost- en noordmuur van deze ruimte zijn bepleisterd. Deze zone wordt geïnterpreteerd als een kelder/neerkamer die naderhand vergroot werd met een uitbreiding van 1,70 m naar het noorden toe. Uit de vloerlijn op de muren en de diepte van de trap is af te leiden dat het vloerniveau binnen de aldus vergrote ruimte bij deze uitbreiding opgetrokken werd tot boven de voormalige buitenmuur S31. De bijbouw in het noorden is veel ondieper gefundeerd (S32) dan het zuidelijke deel van de ruimte. De fundering van de bijbouw werd bij de restauratie ondermetseld. De aldus vergrote ruimte werd (bijkomend) toegankelijk gemaakt via een ca. 1 m brede deur net ten noord(westen) van de voormalige buitenmuur (rood op fig. 4.8). In de zone van het voormalige neerkamertje lijkt er een vloerlijn zichtbaar te zijn net op het raakvlak met het aangelegde vlak. Resten van een bewaarde vloer zelf werden niet aangetroffen. Ten noorden en ten zuiden van muur S31 werd een redelijk donkere grijze laag aangetroffen (respectievelijk S174 en 173).

In de kelder van woning 12 (ruimte 12.4) bleef tegen de oostzijde een rest van een originele schouw bewaard.

In het verlengde van de voormalige buitenmuur S31 loopt ook in de aanpalende zone 12.5 ten noordoosten van de kelder een muur (S28) die een hoek maakt naar het zuidoosten (fig. 4.9 en 4.10). Deze muren (S28) in zone 12.5 staan in verband en zijn identiek opgebouwd. De hoek naar het zuidoosten bleef nog over een lengte van 1 m bewaard. Initieel werd gedacht dat het om het verlengde van muur S31 gaat, maar aangezien de aanzet van de muur in de aanpalende ruimte 12.5 veel hoger ligt dan in de kelderruimte zelf (12.4), lijkt dit toch niet het geval te zijn (fig. 4.11).

Nog in de aanpalende ruimte ten noorden van de kelder (12.5) en parallel aan muur S28 werden nog twee hoeken van funderingen aangesneden. Het dichtst bij muur S28 bevindt zich een hoek gevormd door twee ca. 42 cm brede, bakstenen funderingen (S27), gebouwd uit bakstenen (17,5x9x5 cm) gelegd in een zachte donkergeelgrijze kalkzandmortel. Deze muren sloten in het zuiden aan tegen de westmuur (S16) van ruimte 12.3 en in het westen tegen een ca. 40 cm brede bakstenen fundering (S171) die net naast de oostmuur van de vergrote kelder loopt.

Tegen de hoek van deze funderingen (S27) aangebouwd bevindt zich nog een hoek van twee in verband staande funderingen (S26). Het betreft ca. 34 cm brede funderingen opgebouwd met bakstenen (17x7x4,5 cm) gelegd in een harde, licht grijswitte kalkmortel. De oostzijde van de hoek is over een lengte van ca. 2 m bewaard.

Tussen de achterbouw van het aanpalende huis nr. 10 en de noordzijde van de hoek (S26) is nog een bakstenen fundering (S24) aanwezig. In de oksel van deze muur en een fundering in het verlengde van de westmuur van de achterbouw van huis nr. 10 zijn nog twee smalle bakstenen muurtjes (S25) aangetroffen die een rechthoek vormen.

Tegen de noordmuur (S22) van deze ruimte (12.5) aan en net onder de vloerlijn zichtbaar tegen deze muur, werd nog een rechthoekige (84x70 cm), 36 cm hoog bewaarde, bakstenen fundering (S23) opgegraven. Deze is tegen muur S22 aan gezet en opgebouwd uit bakstenen (16x7x5 cm) in een harde licht grijswitte kalkmortel. In het metselwerk is een loden buis bewaard gebleven; wellicht betreft het een eerder recente fundering voor mogelijk een wastafel.

Ter hoogte van muur S28 en tegen ruimte 12.4 aan, diende extra te worden verdiept in een zone van ca. 2 op 4 m (fig. 4.10). Er werd in profiel een donkergrijze laag (S167) opgemerkt in deze uitgegraven zone.

In de tuinzone achter huis nr. 12 werden twee putten uitgegraven (groen op fig. 4.1). Net ten westen van en aansluitend op ruimte 12.4 (in ruimte 12.6) werd tot op een diepte van ca. 1 m onder het huidige maaiveld uitgegraven (fig. 4.11). Hierbij werden geen relevante grondsporen aangetroffen. Binnen deze uitgraving is nog een extra uitgraving van -50cm gemaakt om de betonnen profielen voor de terraswand te plaatsen. Bij deze extra uitgraving zijn evenmin grondsporen aangetroffen; de opbouw van de bodem in de tuinzone bestaat uit puin- en tuinlagen. Op een diepte van ca. 1.35 m onder het huidige maaiveld werd de natuurlijke ondergrond aangetroffen.

Nog ten noorden van deze put werd een put in functie van een regenwaterput uitgegraven (in ruimte 12.7). Ook hier werden geen sporen aangetroffen. De natuurlijke bodem werd op ca. 1.45 m onder het maaiveld aangesneden.

Bij een projectie van de muren van de bestaande (reeds gesloopte) muren op het plan van de opgegraven muren, blijkt dat de lijn van de achtergevel wel samenvalt, maar dat de aangetroffen muren toch niet voorkomen op het plan bestaande toestand. De aangetroffen muren zitten ook onder de vloerlijn. Alle aangetroffen muren en structuren in ruimte 12.5 lijken bijgevolg ouder te zijn dan de voormalige en bij aanvang van de opgraving reeds afgebroken bijbouw in deze zone. Enkel de rechthoekige fundering (S23) hoorde mogelijk bij deze bijbouw.

In ruimte 12.2 werden bij het verdiepen naast 18 scherven, ook botmateriaal van zoogdieren en een fragment van een metalen vingerhoed gevonden (L.V. 12.2).

Onder vloer S1, in laag S6, werden 13 scherven in roodgeglazuurd aardewerk aangetroffen, waaronder een bodemscherf op standring van mogelijk een kom. Verder werden 4 scherven in grijs aardewerk gevonden waarvan een bodemscherf met 1 bewaard massief pootje en een bodemscherf op standring. Ook werd een oor in steengoed gevonden en een fragment van een bord in tinglazuur aardewerk.

In ruimte 12.3 werden bij het verdiepen 60 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden waarvan redelijk grote randscherven met een oor van vermoedelijk 2 grapes, een randscherf van een vergiet, 4 randscherven en 2 wandscherven van 4 borden met slibversiering en randscherven van kommen, 3 bodemscherven met massieve pootjes en een bodemfragment met een pootje van vermoedelijk een grape met radstempelpersiering en slibversiering (fig. 4.13 en fig. 4.14). Verder werden 7 scherven in grijs aardewerk gevonden waarvan een randscherf van een kom en 12 scherven in steengoed, waarvan 3 randscherven met de aanzet van een oor van kannen/kruiken, een bodemscherf met vlakke bodem en een randscherf van een kommetje in Siegburg steengoed. Verder werden 3 kleine scherfjes van een bord in tinglazuur aardewerk met schaakbordmotief gevonden. Tenslotte werden ook fragmenten van 2 grote spijkers/krammen in metaal gevonden. Nog in deze ruimte werd een fragment van een metalen vingerhoed gevonden en 58 fragmentair bewaarde botten van zoogdieren. Tevens werden twee helften van een voorwerp in bewerkt bot gevonden, wellicht betreft het een kantklos (fig. 4.15).

Bij het verdiepen van ruimte 12.4 werden 2 scherven in tinglazuur aardewerk (majolica) aangetroffen in de donkergrijze opvulling van het neerkamertje (S173). Verder werden daar 3 scherven in steengoed gevonden, waarvan een fragment van een bodem op vlakke voet. Nog in deze ruimte werden 9 scherven in roodgeglazuurd aardewerk aangetroffen, waarvan een randscherf van wellicht een kommetje met groene glazuur aan de binnenzijde.

Bij het verdiepen van de uitbreiding van de neerkamer, in laag S174, werd 1 kleinere scherv in grijs aardewerk gevonden en 8 in roodgeglazuurd aardewerk.

In ruimte 12.5 werden 5 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden, 8 scherven van een fles in groen glas en mogelijk een stop van een fles in doorzichtig glas. In de extra verdiepte zone ter hoogte

van muur S28 (S167) werden 3 wandscherven in roodbakend aardewerk en 1 wandscherf in grijs aardewerk aangetroffen. Tevens werden 15 fragmentair bewaarde botten van zoogdieren gevonden. Bij de extra machinale uitgraving van het deel van de tuinzone net ten noorden van ruimte 12.4 (ruimte 12.6 of 'terras 12') werden 104 scherven ingezameld. In de put voor de regenwaterput nog ten westen daarvan (in ruimte 12.7) werden 13 scherven ingezameld.

	Ce Rood	Steengoed	Ce Grijs	Tinglazuur	Industrieel	Protosteengoed	Bot	Glas	Metaal	Bewerkt bot	Pijpaarde
<i>Ruimte 12.2</i>											
LV12.2	11	5	2				12		1		
S6	13	1	4	1							
<i>Ruimte 12.3</i>											
LV12.3	60	12	7	3			58		3	1	
<i>Ruimte 12.4</i>											
S173	9	3		2							
S174	8		1								
<i>Ruimte 12.5</i>											
LV12.5	5							9			
S167	3		1				15				
<i>Ruimte 12.6</i>											
	81	9	10	4							
<i>Ruimte 12.7</i>											
LV12.7	8		5								

Vondstverdeling over de ruimtes in huis nr. 12

Fig. 4.1 : Opgravingsplan huis nr. 12.

Fig. 4.2: Oudere vloer (S1) in ceramiektegels in ruimte 12.2.

Fig. 4.3: Het aangelegde vlak in ruimte 12.2.

Fig. 4.4: Oudere haard in ruimte 12.2.

Fig. 4.5: Oudere haard in ruimte 12.3.

Fig. 4.6: Oudere haard in ruimte 12.3.

Fig. 4.7: Muur S31 in kelderruimte 12.4.

Fig. 4.8: Muur S31 in kelderruimte 12.4 met de vloerlijn in geel.

Fig. 4.9: Muren ten noorden van huis 12 (ruimte 12.5).

Fig. 4.10: Funderingen S31 en S28 in ruimte 12.5.

Fig. 4.11: Muren S31 en S28.

Fig. 4.12: Vlakfoto's van het aangelegde vlak ter hoogte van het terras van huis 12.

Fig. 4.13: Scherven uit ruimte 12.3.

Fig. 4.14: Bodemfragment met een pootje van vermoedelijk een grape met radstempelversiering en slabversiering.

Fig. 4.15: Kantklos uit ruimte 12.3.

4.2 Huis nr. 10

De opbouw van huis 10 lijkt op deze van huis 12: ook hier is er een centrale gang (10.1) met vier omliggende ruimtes, 10.2 en 10.3 vooraan en 10.4 en 10.5 achteraan. Achter de ruimte rechts achter (10.5) lag nog een ruimte (10.6). Zowel ruimte 10.5 rechts achter als ruimte 10.6 waren reeds afgebroken voor de aanvang van de opgraving. De toegangstrap tot de eerste verdieping lag net als in huis 12 links in de gang, met eronder een toegang tot ruimte 10.4 links achter.

In de gang (10.1) werden geen archeologisch relevante sporen of structuren aangetroffen. De binnenmuren bleken er ca. 20 cm onder vloerniveau gefundeerd.

In ruimte 10.2, ten zuiden van de ingang, werden op ca. 15 cm onder de huidige vloer resten aangetroffen van een fragmentair bewaarde stratigrafisch oudere vloer (S2) in ceramiektegels (13,5 x 13,5 cm) gelegd in halfsteens verband (fig. 4.17). De vloer bleef enkel in het midden van de ruimte bewaard, de aansluiting met alle muren en structuren was weg. De vloer maakte algemeen een meer verweerde en afgesleten indruk dan deze in huis nr. 12: meerdere tegels bleken gebarsten te zijn. Onder de vloer werd een donkergrijsgele laag (S4) aangetroffen met daarin spikkels baksteen, houtskool en kalkmortel (fig. 4.18).

In ruimte 10.3, ten noorden van de ingang, werd geen ouder vloerniveau aangetroffen. Wel werd hier op ca. 20 cm onder de huidige vloer een vloerlijn in de bepleistering van het opgaand muurwerk waargenomen. Wellicht was er dus wel degelijk ook in deze ruimte een oudere vloer, maar werd deze integraal verwijderd. Op de aangelegde diepte werd een gevlekt donker geelgrijze laag (S60) aangetroffen met baksteenspikkels, houtskool en kalkzandmortel.

De haarden in beide ruimtes lijken net als deze in huis nr. 12 drie fases gekend te hebben (fig. 4.19 en 4.20). De haard in ruimte 2 bestaat uit een oudere bakstenen haardwang (S35) met daarin een recentere bakstenen fundering (S36). Op deze fundering staat een afgekaste schouw met een buisvormige afvoer voor rook erdoor. Wellicht stond voor deze afkasting een kachel en werd de asse opgevangen in de bakstenen opvangbak (S37). De haard in ruimte 3 bestaat uit een stratigrafisch oudere bakstenen haardwang (S46). Deze is tegen de oostmuur van ruimte 10.3 aangezet. De onderste waargenomen vloerlijn valt samen met de bovenzijde van deze fundering. Binnen deze oudere haardwang bevinden zich twee funderingen (S41) van een stratigrafisch recentere haard. Op de bakstenen vloer (S43) van deze haard werd een nog recentere bakstenen schouw (S44) gezet. Wellicht fungeerde deze in samenhang met een thans verdwenen kachel voor de eigenlijke open haard.

In ruimte 10.4 en parallel aan de achtergevel van deze ruimte werd net zoals in huis 12 onder het huidige vloerniveau een bakstenen muur (S64) aangetroffen (fig. 4.18). Deze was ca. 36 cm dik, 64 cm hoog bewaard en opgebouwd met bakstenen gelegd in een redelijk zachte donkergele kalkzandmortel. Net als in de kelderruimte van huis 12 werd ook hier de ruimte naderhand vergroot met een uitbreiding (S63) van 1,70 m naar het noorden toe. Ter hoogte van muur S64 is een duidelijke bouwnaad hiervan zichtbaar (gele lijn op fig. 4.21). Uit de vloerlijnen op de muren is af te leiden dat het vloerniveau binnen de aldus vergrote ruimte na deze uitbreiding ca. 35 cm verhoogd werd tot boven de voormalige buitenmuur S64 (fig. 4.22). Enkel de vloerlijn van de oudste vloer werd aangetroffen, niet de vloer zelf. In tegenstelling tot de vergrote kelder in huis 12, is deze uitbreiding in huis 10 wel dieper gefundeerd (fig. 4.23). Ten westen en ten oosten van muur S64 werd een redelijk donkere grijze laag aangetroffen (respectievelijk S176 en 175).

In de zone ten noordoosten van de kelder, ruimte 10.5, werden enkele funderingen aangetroffen met oriëntaties parallel aan de muren van de omliggende opstaande delen van de huizen (fig. 4.24 en 4.25). Zo werd een 24 cm brede, NW-ZO-georiënteerde en 35 cm hoog bewaarde bakstenen (17x7x5 cm) fundering (S55) aangesneden die parallel loopt aan de oostmuur van de kelder. Deze muur is tegen de achtermuur van ruimte 10.2 (S33) aangebouwd, is 3,9 m lang bewaard en stopt in het noorden. In het opgaand muurwerk (achtergevel van ruimte 10.3) zijn de resten van deze muur ook nog zichtbaar (geel op fig. 4.26), waaruit afgeleid kan worden dat het om een recent gesloopte muur in deze zone

gaat. Op het opmetingsplan van de voormalige bestaande toestand van de betreffende huizen is inderdaad een muur aanwezig ter hoogte van S55. Haaks op deze muur aangebouwd, bevindt zich een ca. 35 cm brede bakstenen muur (S5) die tot tegen de aanpalende kelder 10.4 reikt. Ook dit lijkt een muur die in verband staat met het opgaand muurwerk van de omliggende ruimtes: in het opgaand muurwerk van de aanpalende kelder (10.4, noordoostgevel) is een daklijn aanwezig die stopt ter hoogte van muur S5 (fig. 4.27). Net ten oosten van deze muur is ook een ca. 1,8 cm brede, later dichtgemaakte deuropening naar de aanpalende kelderruimte zichtbaar in het opgaand muurwerk.

Parallel aan en meer ten noorden lopen nog 2 bakstenen funderingen (S53 en S57). Fundering S53 is een redelijk slordig opgetrokken, 36 cm brede fundering met bakstenen (17x8x4 cm) gelegd in een harde, licht grijswitte kalkmortel en ligt vrijwel net naast fundering S55. Fundering S57 is een 36 cm brede bakstenen (17x8x4 cm) fundering met een zachte donkergele kalkzandmortel. Deze fundering is tegen de achtermuur van ruimte 10.2 (S33) aangebouwd en afgebroken in het noorden.

Haaks op S53 bevinden zich nog 3 parallelle funderingen; twee ten noorden ervan (S52 en S51) en één ten zuiden (S54). Fundering S53 lijkt in verband te staan met de meest oostelijke van deze twee haakse oostelijke funderingen, namelijk S51. Dit is een 37 cm brede bakstenen (17x7,5x4 cm) fundering met harde witte kalkmortel.

Zowel fundering S52 ten noorden en fundering S54 ten zuiden zijn stratigrafisch ouder dan fundering S53. Fundering S54 loopt duidelijk onder fundering S55 door en maakt een hoek naar het westen toe. Dit kon worden vastgesteld in een put ter hoogte van muur S54 (fig. 4.28). Fundering S53 lijkt op deze stratigrafisch oudere fundering S54 te lopen. Deze lijkt eveneens in verband te staan met de meest westelijke van de noordelijke dwarsmuren op S53, namelijk S52. Beide oude dwarsmuren zijn opgebouwd uit bakstenen met een zachte donkergele kalkzandmortel. Fundering S54 is 36 cm breed en 67 cm hoog bewaard en opgebouwd uit baksteenbrokken (10 breed), fundering S52 is 34 cm breed en opgetrokken uit bakstenen (16,5x7,5x4cm).

Mogelijk zijn ook de funderingen S53 en S51 resten van de afgebroken ruimtes in deze zone, ze lijken redelijk goed overeen te stemmen met muren op het plan bestaande toestand. De negatieve afdruk van muur S51 lijkt ook nog vaag waarneembaar te zijn in het opgaand muurwerk (S47).

In de zuidwesthoek van deze ruimte werd nog een rechthoekige, bakstenen fundering aangesneden (S56).

Ten oosten van muur S51 en tegen de westmuur (S47) van de aanpalende ruimte aan werd nog een fundering (S62) opgegraven met bijhorende vloer (S48). Wellicht betreft het een fragmentair bewaarde haard. Dit kan alleszins afgeleid worden uit de roetsporen tegen de opstaande muur (fig. 4.29). Ook ten westen van dit roetspoor werd een gelijkaardig roetspoor opgemerkt tegen de gevel (fig. 4.29). De bijhorende haard of kachelfundering werd hier echter niet teruggevonden. Ook in de aanpalende ruimte 8.6 werd ter hoogte van de meest westelijke schouw een haard aangetroffen; mogelijk gebruikte men aan beide kanten eenzelfde schoorsteen. Ook op de kop/westzijde van ruimte 8.6, waar thans een doorgang is, was hogerop tegen de huidige buitengevel de afdruk van een schouw zichtbaar (nog fig. 4.29).

In de tuinzone, achter de verlengde neerkamer, werd een extra uitgraving van ca. 1 m gedaan ten behoeve van een terras (ruimte 10.8, groen op fig. 4.16). Bij deze extra uitgraving zijn geen grondsporen aangetroffen, het betreft tuinlagen. Wel werd ten noordwesten van de verlengde neerkamer een bakstenen beerput aangetroffen (S166, fig. 4.28). Deze was reeds geruimd en bevatte enkel puin.

Nog ten noordwesten van deze uitgraving voor een terras, in ruimte 10.7, werd een put gegraven ten behoeve van een regenwaterput. In deze put werden 3 vlakken aangelegd waarbij in totaal 3 ZW-NO-georiënteerde, bakstenen muurfragmenten aangesneden werden (S200, 202 op vlak 1 en S203 op vlak 2). De natuurlijke bodem werd op ca. 1,3 m onder maaiveld bereikt. De muren liepen door buiten de

wanden van de aangelegde put, waardoor het redelijk onduidelijk is wat de juiste functie ervan was. De meest oostelijke muur (S202) valt samen met de buitenmuur van een voormalige achterbouw (ruimte 10.6) maar lijkt verder naar het zuidwesten door te lopen.

Aan de hand van een projectie van de bestaande muren op de opgegraven muren kan afgeleid worden dat in deze ruimte recent afgebroken achterbouwen aangetroffen werden (haard S62/48 en fundering S55 en S5, mogelijk S53 en S51), alsmede stratigrafisch oudere funderingen.

Bij het verdiepen van ruimte 10.1, de gang, werden 56 scherven in roodgeglazuurd aardewerk aangetroffen, waaronder een rand met oor van allicht een pot een rand met oor van mogelijk een kom, twee passende scherven van een bodem op standring en drie massieve pootjes van verschillende recipiënten. Verder werden 6 scherven in grijs aardewerk gevonden, waaronder 3 bodemscherven op standring, 5 kleine scherven in tinglazuur aardewerk en tevens 18 scherven in steengoed waaronder scherven van 2 vlakke bodems en van 2 uitgeknepen bodems, alsook een bodem van een drinkschaaltje in Siegburg steengoed. Bij het verdiepen werden tevens 58 fragmenten dierlijk bot van zoogdieren gevonden.

In ruimte 10.2 werden bij het verdiepen onder de vloer (S2) in laag S4 vijftien scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden waaronder een bodemscherf met de aanzet van een uitgeknepen standvin en twee bodemscherven op standring. Verder werden hier 12 scherven in steengoed aangetroffen, twee scherven in tinglazuur aardewerk waaronder een rand van mogelijk een bord en een bodem van een potje en een fragment van een oor in grijs aardewerk. Tenslotte werden ook 4 metaalslakken gevonden. Nog in laag S4 werden 21 fragmenten dierlijk bot aangetroffen.

In ruimte 10.3 werden bij het uitgraven 47 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden waaronder een randscherf van een bord en drie randscherven van potten/grapes en een wandscherf van een vergiet. Verder werden 4 scherven in tinglazuur aardewerk gevonden in deze ruimte, waaronder een bodemscherf van een bord en één van mogelijk een kommetje en een vrij kleine wandscherf in grijs aardewerk. Bij het verdiepen werden tevens 34 fragmentair bewaarde botten van zoogdieren gevonden.

Bij het verdiepen van ruimte 10.4 werden in totaal 17 scherven in tinglazuur aardewerk (majolica) aangetroffen, waaronder een archeologisch volledig zalfpotje, twee passende scherven van een bord met florale motieven, en verder scherven van mogelijk een kom met schaakbordmotief, nog 3 scherven van een kommetje in tinglazuur versierd met schaakbordmotief en verschillende scherven van mogelijk een bord met een ruitvormige versiering en een bodemscherf met een kleurrijke versiering (fig. 4.30). Recipiënten met een gelijkaardig schaakbordmotief, worden in de periode 1580-1625 gedateerd⁶⁵. Volgens Veeckman wordt een monochroom blauwe versiering met een schaakbordpatroon vrij populair tegen het einde van de 16de eeuw aan, zowel op borden als op kommen⁶⁶. De versiering op de bodemscherf met kleurrijke versiering lijkt een bloem te zijn met een geel hart en oranje, blauwe en groene bladeren. Een vrij gelijkaardige versiering wordt in de periode 1580-1610 gesitueerd⁶⁷. Nog bij het verdiepen van 10.4 werden in totaal 109 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden, waarvan een bodemscherf en twee randscherven van een bord met slibversiering, bodemscherven op standring en randscherven van kommen, 2 bodemscherven met een massief pootje, 2 randscherven en een wandscherf van een vergiet, een fragment van een steel van een steelpan en twee fragmenten van hengsels van 2 verschillende recipiënten, mogelijk

⁶⁵ Bartels 2011: 796.

⁶⁶ Veeckman 1999: 114.

⁶⁷ Bartels 2011: 791.

lollepotten. Nog in deze ruimte werd een fragment van een olielamp op stam gevonden (fig. 4.31). Gelijkaardige fragmenten werden in de regio Oudenaarde aangetroffen in een context uit de vroege 16de eeuw⁶⁸. Verder werden 8 scherven in steengoed gevonden, waarvan een fragment van een bodem op uitgeknepen voet. Ook werden 2 kleinere scherven in grijs aardewerk gevonden.

Nog uit ruimte 10.4 komen twee objecten in metaal, een spijker en een schaar (fig. 4.32) en een opening van een fles in groen glas. Nog in ruimte 10.4 tenslotte werden 62 fragmenten dierlijk bot gevonden, voornamelijk fragmenten lange beenderen van zoogdieren en een fragment van een onderkaak van mogelijk een schaap.

In ruimte 10.5 (10.6), de zone waarvan de muren reeds gesloopt waren voor aanvang van het onderzoek, werden 33 scherven in roodglazuurd aardewerk aangetroffen, waaronder een randscherf van een vergiet, 2 randscherven van 2 kommen, drie passende bodemscherven van mogelijk ook een kom op standring en 2 bodemscherven met massieve pootjes. Nog in roodglazuurd aardewerk werden 4 passende scherven van een half bord met slibversiering gevonden (fig. 4.33). Centraal op het bord staat een dier afgebeeld. Mogelijk betreft het een leeuw maar doordat de helft van het bord ontbreekt, is het niet heel duidelijk. Gelijkaardige borden worden einde 16de –begin 17de eeuw gedateerd⁶⁹. Verder werden ook 6 scherven in tinglazuur aardewerk gevonden. Eén ervan is een fragment van een bord met een tuin erop afgebeeld (fig. 4.34). De centrale afbeelding is echter te fragmentair bewaard om duidelijk te zijn. Een andere scherf is de bodem van een bord versierd met een bloem. Ook werden 7 scherven in grijs aardewerk gevonden waaronder twee bodemscherven op standring en een randscherf van een open vorm, wellicht een kom. Tenslotte werden ook 5 bodemscherven waaronder één in Westerwald, en 6 wandscherven in steengoed en twee stelen van vermoedelijk steelpannen in witbakkend aardewerk.

Bij het lokaal verdiepen ter hoogte van muur S54 werd in een aangetroffen donkergrijze laag (S59) een wandscherf in steengoed gevonden, 3 scherven in grijs aardewerk en 17 scherven in roodglazuurd aardewerk waaronder twee scherven van wellicht een bakpan en 2 randen met oor van mogelijk kommen.

	Ce Rood	Steengoed	Ce Grijs	Tinglazuur	Industrieel	Protosteengoed	Bot	Glas	Metaal	Bewerkt bot	Pijpaarde
<i>Ruimte 10.1</i>											
LV10.1	56	18	6	5			58				
<i>Ruimte 10.2</i>											
S4	15	12	1	2			21		4		
<i>Ruimte 10.3</i>											
LV10.3	47		1	4			34				
<i>Ruimte 10.4</i>											
L.V. 10.4	109	8	2	17			62	1	2		
<i>Ruimte 10.5</i>											
LV.10.5	33	11	7	6							
S59	17	1	3								

Vondstverdeling over de ruimtes in huis nr. 10

⁶⁸ De Groote 2008: 244-245.

⁶⁹ Bartels 2011: 776.

Fig. 4.16: Opgravingsplan huis nr. 10.

Fig. 4.17: Oudere vloer (S2) in ceramiektegels in ruimte 10.2.

Fig. 4.18: Vlak in kamer 2 in ruimte 10.2.

Fig. 4.19: Haard in kamer 2 van huis 10.

Fig. 4.20: Haard in kamer 3 van huis 10.

Fig. 4.21: Muur S64 in kelderruimte 10.4 met de bouwnaad in geel.

Fig. 4.22: Vloerlijnen in ruimte 10.4.

Fig. 4.23: Muren ten noorden van huis 12 en 10 met zicht op de uitgebreide kelder van huis 10.

Fig. 4.24: Muren ten noorden van huis 10.

Fig. 4.25: Muren ten noorden van huis 10.

Fig. 4.26: Achterzijde huis 10: opgaand muurwerk.

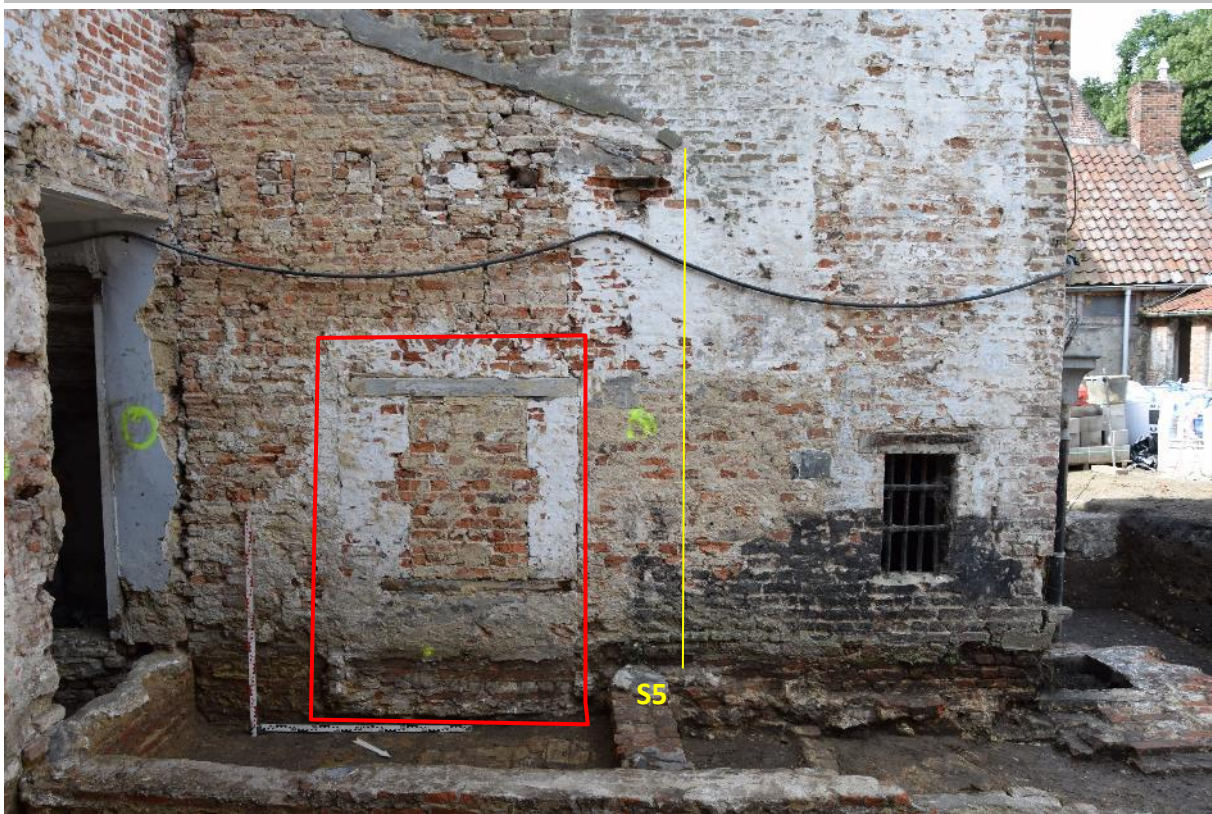

Fig. 4.27: Noordoostgevel van ruimte 10.4 met dichtgemaakte deuropening (rood) en daklijn.

Fig. 4.28: Fundering S54

Fig. 4.29: Roetaanslag van 3 schouwen op zuidwestgevel van ruimte 8.6.

Fig. 4.30: Scherven in tinglazuur uit ruimte 10.4

Fig. 4.31: Olielamp uit ruimte 10.4.

Fig. 4.32: Schaar en spijker uit ruimte 10.4.

Fig. 4.33: Bord uit ruimte 10.5.

Fig. 4.34: Bord uit ruimte 10.5.

4.3 Huis nr. 8

Huis 8 bestaat uit een centrale gang (8.1) met links en rechts ervan vooraan en achteraan telkens een ruimte (respectievelijk 8.2 en 8.3, 8.4 en 8.5) en nog een achterliggende rechthoekige ruimte (8.6) in het noordwesten (fig. 4.35). De overige bijgebouwen achter dit huis waren bij aanvang van het archeologisch onderzoek gesloopt. De toegangstrap tot de eerste verdieping lag rechts in de gang (8.1). In geen van beide voorste ruimtes werden oudere vloeren aangetroffen. Evenmin waren er resten van oudere funderingen of structuren zichtbaar, op de gefaseerd opgetrokken haarden na. In ruimte 8.3 werd opnieuw een oudere bakstenen haardwang (S69) aangesneden onder de voormalige vloer, met binnen deze haardwang een kleinere haard op een bakstenen fundering (S70). Allicht werd nadien een kachel gebruikt: de schouwopening is namelijk versmald. In ruimte 8.2 werd eveneens een oudere bakstenen haardwang (S66) aangesneden met erin een later dichtgemetselde recentere en kleinere haard met een bakstenen vloer (S67). Naderhand werd allicht een kachel gebruikt, gelet op de aanwezigheid van een bakstenen structuur om de asse op te vangen. Met de verdiepte 40 cm in deze ruimtes werd een donkergrijsgele laag aangesneden (S68) (fig. 4.36).

In de achterliggende ruimte daarentegen werden wel resten van oudere funderingen, structuren en vloeren aangetroffen.

In ruimte 8.5 werd allicht een oudere neerkamer aangetroffen (fig. 4.37). In deze ruimte werd parallel aan de achtergevel van ruimte 8.3 en stratigrafisch onder het voormalige vloerniveau een muur (S82) aangesneden die in verband staat met de noord(oost)- en zuid(west)muur van deze ruimte (respectievelijk S80 en S87). Uit de bouwnaden ter hoogte van deze muur en de afwijkende bouwwijze en ondiepere funderingsaanzet van de muren ten westen van deze muur, kon worden vastgesteld dat de ruimte naderhand ca. 0,8 m uitgebreid werd naar het noordwesten toe waarbij het vloerniveau opgetrokken werd tot boven muur S82 (fig. 4.38).

Binnen deze oudere neerkamer werd op ca. 75 cm onder het huidige vloerniveau een oudere vloer (S85) opgegraven in vierkante ceramiektegels (12,5 x 12,5 cm). In de vloer bevindt zich een rechthoekig veeggat. In het noordoosten van deze neerkamer staat een gemetselde structuur (S88) met een onderverdeling in drie bakken. In deze bakken ligt een bakstenen vloer (15x8 cm). Deels op deze bak en in de zuidoosthoek van ruimte 8.5 staat een recentere schouw (S89). Deze schouw staat ook op het plan van de bestaande toestand weergegeven. De neerkamer stond voorheen met de aanpalende ruimte in het oosten (8.1) in verbinding via een naderhand dichtgemaakte, 75 cm brede, deuropening (fig. 4.37 en 4.39) die nu ter hoogte van de huidige trap naar de eerste verdieping uitkomt. Er blijft nog een trede bewaard van het later dichtgemaakte trapje ter hoogte van de deuropening.

Ten westen van en evenwijdig aan deze neerkamer liep een pad (S84) in natuursteen (fig. 4.38 en 4.40). Muur S82 oversnijdt dit pad gedeeltelijk, waaruit kan afgeleid worden dat dit ouder is. De westzijde van het pad is afgewerkt met een duidelijke rand van meestal grotere stenen. Aan de zuidwestzijde is het pad overbouwd met een recentere bakstenen structuur (S83). Deze is tegen muur S82 aangebouwd en is opgebouwd uit bakstenen (18x7x6 cm) met een harde, lichtgrijze kalkzandmortel. De functie van deze structuur is niet helemaal duidelijk, mogelijk betreft het een trap vanuit het achtererf?

In de aanpalende ruimte 8.4 werd een bakstenen waterput (S74) aangesneden (fig. 4.41 en 4.42). Deze was afgedekt met twee bewerkte blokken natuursteen. De waterput had een diameter van 66 cm en was opgebouwd uit bakstenen (16x7x4cm) gelegd in een vrij harde grijsgele kalkzandmortel. De waterput bleek nog water te bevatten. Gelet op de stabiliteit van de omliggende gebouwen en het feit dat de waterput in situ bleef (opgevuld werd) werd deze uiteraard niet verder gecoupeerd/onderzocht. Ten noordoosten van de waterput bevond zich een ca. 40 cm brede en 2 m lang bewaarde fundering (S73). Deze was opgetrokken uit bakstenen met een harde lichtgrijze kalkmortel en stond haaks op en niet in verband met de noordwestmuur van ruimte 2. De fundering stopt ter hoogte van de waterput. Wellicht is deze plaatselijk afgebroken voor een leiding die mogelijk water uit de waterput onttrekt.

Tegen de zuidzijde van deze ruimte werd een bakstenen fundering (S77) aangetroffen van een wellicht stratigrafisch oudere haardfase, met onderin de dichtgemaakte schouw nog een bakstenen rechthoekige structuur voor de opvang van asse.

In de ruimte ten westen van deze ruimte (ruimte 8.6) werden geen sporen of structuren aangesneden op de verdiepte 40 cm, enkel een bruine laag.

In de huidige tuinzone, in ruimte 8.9, werd een put gegraven in functie van een regenwaterput. In deze put werden geen structuren aangesneden. De natuurlijke bodem werd onder HTM-lagen bereikt op ca. 1,30 m onder maaiveld.

In ruimte 8.1 werd bij het verdiepen een zeer sterk afgesleten munt gevonden en een oor van een recipient in witbakkend en groengeglazuurd aardewerk. In ruimte 8.4 werd een randscherf met de aanzet van een oor gevonden van een vergiet in witbakkend en groengeglazuurd aardewerk.

Bij de uitgraving in ruimte 8.5 werden 6 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden, waaronder een bodem van wellicht een kleine bloempot, 4 wandscherven in Westerwald aardewerk, een rand van een bord in tinglazuur aardewerk en een rand van een zalfpotje versierd met blauwe en bruine strepen, eveneens in tinglazuur aardewerk, wellicht beide in majolica (fig. 4.43). Verder werd de bodem van een fles in groen glas gevonden, een fragment van een kleipijp, een metalen knoop en een stuk van 25 Belgische centiem en een recente tegel met opschrift *Louis Escoyez tertre Belgique. De fabriek van Louis Escoyez in Tertre werd opgericht in 1842*⁷⁰.

De ketel van de kleipijp vertoont de volgende kenmerken (fig. 4.35 en 4.36):

- 1: Ketel vermoedelijk van het ovoïde koptype (ontstaat in het begin van de 18de eeuw, ontwikkelt tot het ideaaltype rond 1730 en blijft zeer populair tot de eerste helft van de 19de eeuw): voornaamste kenmerk is het trechtervormig onderdeel met een rechtlijnig bovendeel⁷¹. Exemplaar is echter niet volledig (fig 1.1, rode stippellijn en accolade 1).
- 2: Vermoedelijk staande koptype: de steelhoek meet tussen de 85° en 100°. ⁷² Exemplaar is echter niet volledig.
- 3: Gladgestreken vormnaad in de lengte richting van de ketel: wegwerken van resterende klei nadat deze in de vormnaad gevormd is. Tremsters strijken met een smojer het kleioverschot weg⁷³.
- 4: Hiel: hiel aanwezig zonder hielstempel⁷⁴.
- 5: Stippenroos (7 stippen) aan weerszijde van de ketel (populair in zowel de 17de als de 18de eeuw)⁷⁵.

Op basis van het geheel van de waargenomen kenmerken van de ketel kan beargumenteerd worden dat deze naar alle waarschijnlijkheid geproduceerd is in de 18de eeuw. De ketel betreft vermoedelijk het ovoïde staande koptype, een type dat ontstaat in de loop van de 18de eeuw, tot haar ideaaltype komt rond 1730 en tot de eerste helft van de 19de eeuw populair blijft. De aanwezigheid van de stippenroos op de ketel maakt het waarschijnlijk dat deze eerder in de loop van 18de eeuw geproduceerd is, aangezien deze voornamelijk populair was in de loop van de 17de en 18de eeuw.

⁷⁰ Baeck s.d.: 33.

⁷¹ Duco 1987: 26-27.

⁷² Duco 1987: 17.

⁷³ Duco 1987: 20.

⁷⁴ Duco 1987: 17.

⁷⁵ <https://www.claypipes.nl/18e-eeuw/stippen-rozen>

Wegens het gebrek aan overige (bewaarde) kenmerken is het niet mogelijk om de deductieve datering verder te verfijnen.

Het vondsten in het uitgegraven ophogingspakket op vloer S85 in ruimte 8.5 bevat dus eerder recentere vondsten (18de eeuw-19de eeuw). Dit klopt met het feit dat de initiële bouw van dit huis, waartoe de neerkamer met vloer S85 hoort, in de 17de eeuw gesitueerd wordt.

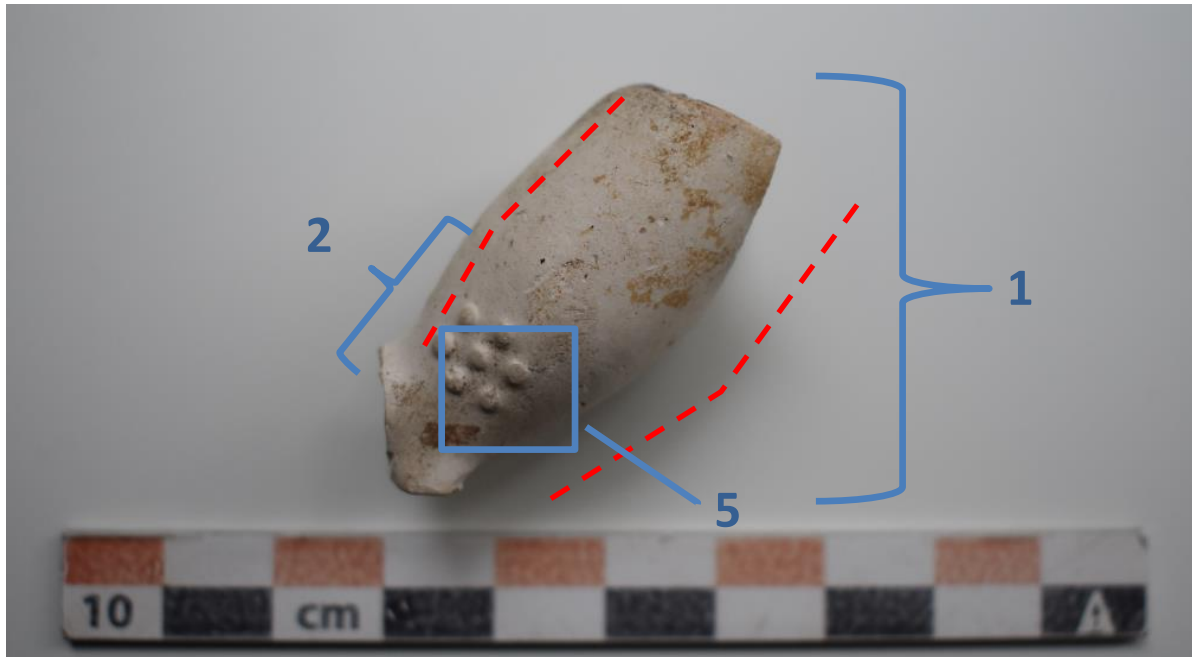

Fig. 4.35: Zijkant ketel met schuin invallend licht.

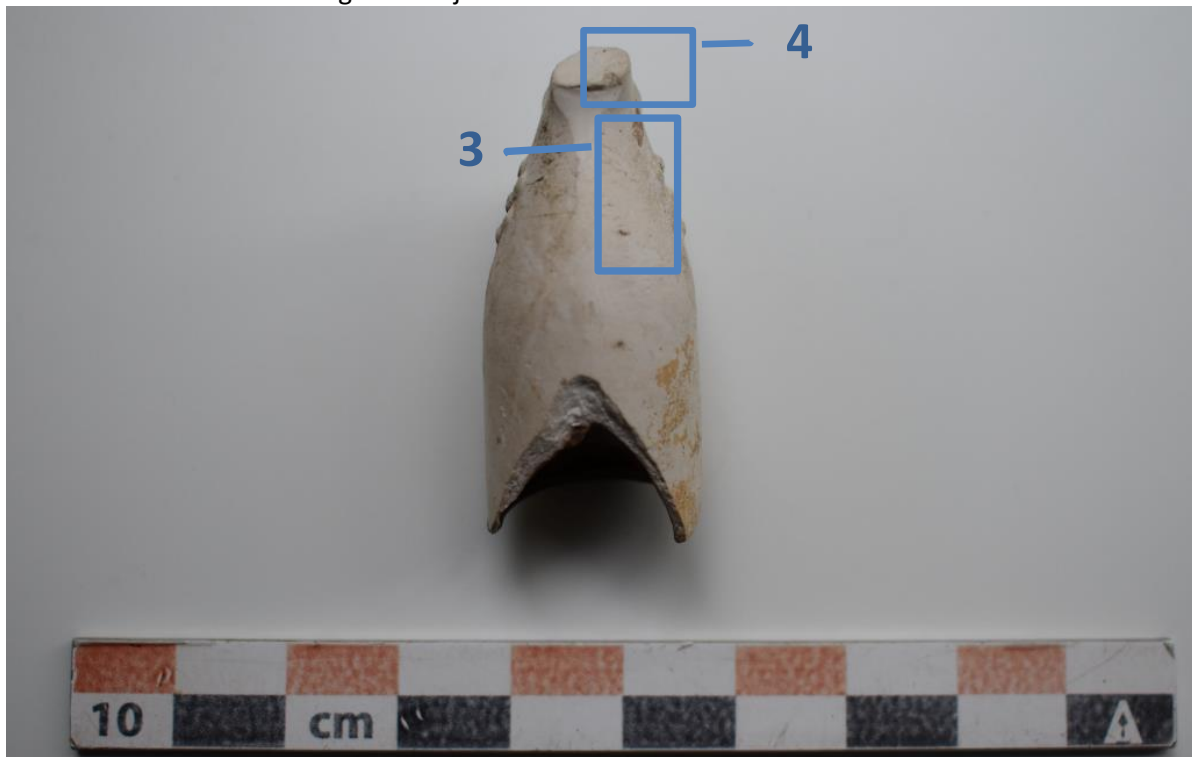

Fig. 4.36: Onderkant ketel met schuin invallend licht.

In ruimte 8.6 werden naast een oor in grijs aardewerk en 1 in Westerwald steengoed ook 11 scherven gevonden in roodgeglazuurd aardewerk, waaronder een randscherf met oor van wellicht een papkom of vergiet en een oor van mogelijk een grotere kom en 9 eerder kleinere scherven van verschillende borden in tinglazuur aardewerk. Enkele scherven zijn versierd met florale motieven. Een rand van een bord is versierd met bladwerk in blauw. Een vergelijkbare versiering met een halve rozet in blauw op een bord in majolica wordt in de periode 1650-1675 gedateerd⁷⁶. Een ander fragment van een bodemscherf van een bord heeft een blauwe versiering op een lichtere blauwe achtergrond. Nog in deze ruimte werden 8 veelal fragmentair bewaarde botten van zoogdieren aangetroffen.

	Ce Rood	Steengoed	Ce Grijs	Tinglazuur	Industrieel	Protosteengoed	Bot	Glas	Metaal	Bewerkt bot	Pijpaarde
<i>Ruimte 8.1</i>											
LV 8.1	1								1		
<i>Ruimte 8.4</i>											
LV 8.4	1										
<i>Ruimte 8.5</i>											
LV 8.5	6	4		2				1	2		1
<i>Ruimte 8.6</i>											
LV 8.6	11	1	1	9			8				

Vondstverdeling over de ruimtes in huis nr. 8

⁷⁶ Bartels 2011: 778.

Fig. 4.37 : Opgravingsplan huis nr. 8.

Fig. 4.38: Ruimte 8.2.

Fig. 4.39: Bewaarde neerkamer met vloer in ceramiektegels en pad S84 in ruimte 8.5.

Fig. 4.40: Bouwnaad tussen neerkamer en uitbreiding.

Fig. 4.41: Dichtgemaakte deuropening tussen ruimte 8.5 en 8.3.

Fig. 4.42: Pad S84 in ruimte 8.5.

Fig. 4.43: Overdekte bakstenen waterput S74 in ruimte 8.4.

Fig. 4.44: Waterput S74 in ruimte 8.4.

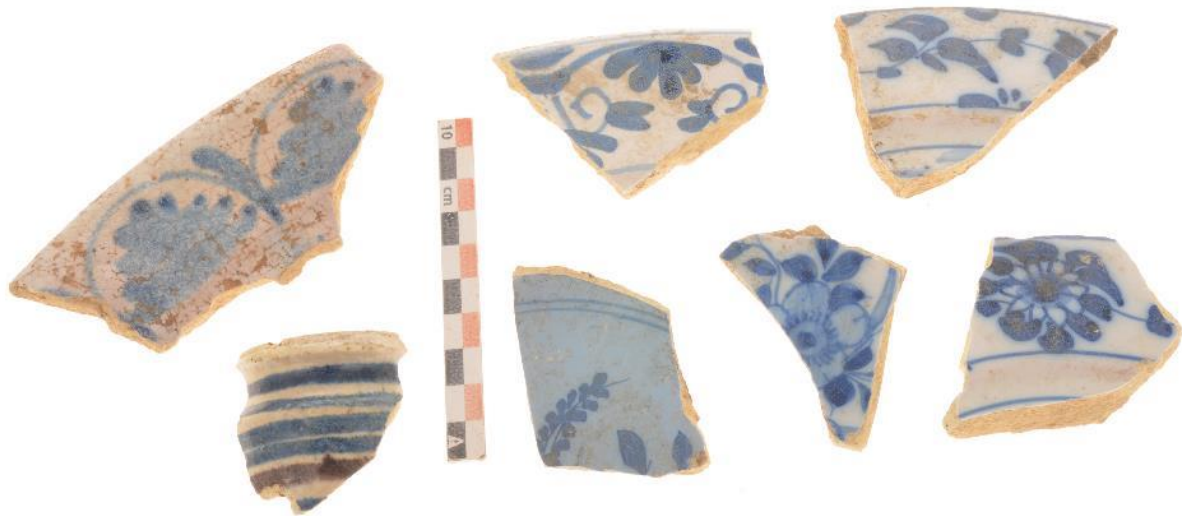

Fig. 4.45: Scherven in tinglazuur aardewerk uit ruimte 8.5 (links) en 8.6 (rechts).

4.4 Huis nr. 6

Huis 6 is opgedeeld in een centrale gang (6.1/6.8) met links en rechts vooraan een ruimte (6.2 en 6.3 respectievelijk) en ook links en rechts achteraan ruimtes (6.4/6.5 en 6.6, 6.7 respectievelijk). De binnenmuren tussen de gang achteraan (6.8) en aanpalende ruimte rechts (6.6) was voor de aanvang van het archeologisch onderzoek reeds gesloopt. Ook de achtermuur van de smalle ruimte 6.7 was genivelleerd. De trap naar de eerste verdieping ligt links in de gang.

In de voorste ruimtes werden, op de gefaseerd opgetrokken haarden na, geen overige archeologische grondsporen of structuren aangetroffen. In ruimte 6.2 bevond zich op de verdiepte -40 cm onder vloerniveau een bruingrijze laag (S93) met wat mortelbrokjes en baksteenbrokjes, in ruimte 6.3 werd een donkerbruingrijze laag (S212) aangetroffen. Onder het vloerniveau werd een oudere bakstenen haardwang (S91) opgegraven. Onder de dichtgemaakte schouw die te midden van deze haardwang stond, bevindt zich wellicht een oudere fundering (S92) van een haard die in de oudere haardwang is ingebouwd. Doorheen de schouw steekt een buis; wellicht stond er in een nog recentere fase een kachel voor de haard. Nog onder de schouw bevond zich een bakstenen structuur voor de opvang van asse. Op ca. 10 cm onder het huidige vloerniveau en net boven de fundering van de stratigrafisch oudste haardwang werd in de bepleistering van de muren van ruimte 6.2 een vloerlijn opgemerkt van een oudere vloer. Resten van deze vloer zelf werd niet teruggevonden. In ruimte 6.3 werd eveneens net onder de vloer een oudere bakstenen haardwang (S94) aangetroffen met erop de huidige gemetselde schouw die in een latere fase kleiner gemaakt werd met een bakstenen structuur. Ook in de gang (ruimte 6.1) werd een bruine laag aangetroffen en geen overige sporen of structuren.

Ruimte 6.4/6.5 bleek net als de aanpalende ruimte in huis 8 (8.5), een kleine neerkamer te zijn, vanuit ruimte 6.8 bereikbaar met een trapje (S106) met twee tredes (fig. 4.47 en 4.48). Dit trapje was opgebouwd uit bakstenen en natuurstenen tegels met een harde witgrijze kalkmortel. Op ca. 20 cm onder de recente vloer werd een goed bewaarde oudere vloer (S104) met ceramiektegels in halfsteens verband aangetroffen die tegen de muren was aangewerkt. Links onderaan het trapje bevond zich een bakstenen gemetselde structuur (S105). Deze is conisch opgebouwd met een rechthoekige bovenzijde met erin een cirkelvormige opening (diameter ca. 45 cm). De binnenzijde was afgewerkt met een pleisterlaagje. De structuur was gedempt met bakstenen en met zand. De onderzijde werd niet bereikt met de benodigde uitgraving van 1m. Mogelijk betreft het een waterput. Achteraan in deze ruimte en

op de vloer (S104) bevond zich, net zoals in de aanpalende neerkamer in huis nr.8, een gemetselde structuur (S108) die twee rechthoekige bakken vormde.

Bij het verdiepen van deze ruimte kon worden vastgesteld dat de neerkamer tot op ca. 75 cm onder deze vloer gefundeerd was. Op deze diepte dagzoomde de natuurlijke ondergrond onder een donkergrijsgele laag (S107).

Onder de vloer in de noordoosthoek van ruimte 6.6 bevonden zich twee korte (ca. 65 cm) bakstenen muren/funderingen (S100), allicht resten van een oudere haard, met te midden ervan een rechthoekige (40 x 30 cm) bakstenen structuur (S101) met roetaanslag, allicht een opvangbak voor asse (fig. 4.49). Stratigrafisch nog onder deze bak en wellicht oudere haardfundering bevond zich nog een smalle (ca. 23 cm brede), bakstenen muur (S102) met in verband hiermee de aanzet van twee relatief kort bewaarde (ca. 43 cm) muurtjes in het zuiden.

Net ten zuiden van deze structuren bevond zich nog een bakstenen muur, allicht de fundering (S103) van een voormalige en thans gesloopte binnenmuur tussen gang 6.8 en ruimte 6.6. Deze was net als de haardfundering tegen de westgevel van ruimte 6.3 aangewerkt. Ter hoogte van de haard (S100) is naderhand een deuropening aangebracht naar de aanpalende ruimte 6.3 (fig. 4.50).

In ruimte 6.8 werd een zeer fragmentair bewaard spoor aangetroffen van kasseien (S3). Hoogstwaarschijnlijk betreft het een nog bewaard gedeelte van het pad (S84) dat ook ten zuiden ervan in huis 8 aangetroffen werd. Het spoor ligt alleszins in het verlengde van de rand van het pad in ruimte 8.5. Het spoor ligt onder een smalle bakstenen muur (S221).

In de smalle ruimte 6.7 werden in het verlengde van het padje S3 twee rechtopstaande bakstenen (S209) aangetroffen. Deze zijn doorbroken door de buitenmuur van huis 4. Hypothetisch betreft het dus evenzeer resten van het stratigrafisch oudere padje. In de zuidwesthoek van ruimte 6.8 en achter neerkamer 6.4/6.5 werden in de twee hoeken nog twee rechthoekige, bakstenen structuren (S210 en S211) fragmentarisch aangesneden. Hun functie is niet duidelijk, mogelijk betreft de meest oostelijke structuur, die op het padje S3 ligt, een trap naar de zuidelijk gelegen neerkamer?

In de tuinzone achter huisnummer 6 werd ook een waterput gestoken. In de put werden geen structuren aangesneden. De natuurlijke bodem werd onder HTM-lagen bereikt op ca. 1,25 m onder maaiveld.

In ruimte 6.2 werden bij het verdiepen 8 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden, waaronder een wandscherf van een vergiet en 2 scherven in steengoed, waaronder een bodem van een kan of kruik en 1 oor in grijs aardewerk. In ruimte 6.3 werden scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden waaronder 3 bodemscherven van eenzelfde vergiet, 6 scherven in grijs aardewerk waaronder een randscherf van mogelijk een kom, twee afgesleten scherven van een bord in tinglazuur aardewerk en 1 wandscherf in steengoed.

In ruimte 6.5 werden in de bovenste 20 cm (dus op vloer S104) 10 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden waarvan 2 bodemscherven en 2 randen van open vormen (mogelijk kommen), 2 scherven in steengoed waarvan een hals van een kan of kruik in Westerwald en 3 scherven in wellicht faience. Onder de vloer, in laag S107, werden nog 6 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden. In ruimte 6.7 werden 7 scherven in roodgeglazuurd aardewerk aangetroffen en een bodemscherfje van mogelijk een zalfpotje in mogelijk aangetast tinglazuur aardewerk.

In ruimte 6.8 werden 21 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden bij het verdiepen, waaronder twee randscherven met oor van 2 verschillende grapes/pispotten en 2 wandscherven in steengoed.

Archeo-rapport 473: Het archeologisch onderzoek in het begijnhof van Lier

	Ce Rood	Steengoed	Ce Grijs	Tinglazuur	Industrieel	Protosteengoed	Bot	Glas	Metaal	Bewerkt bot	Pijpaarde
<i>Ruimte 6.2</i>											
LV 6.2	8						17				
<i>Ruimte 6.3</i>											
LV 6.3	10	1	6	2			8				
<i>Ruimte 6.5</i>											
LV 6.5	10	2		3							
S107	6										
<i>Ruimte 6.7</i>											
	7			1							
<i>Ruimte 6.8</i>											
LV 6.8	21	2									

Vondstverdeling over de ruimtes in huis nr. 6

Fig. 4.46: Opgravingsplan huis nr. 6.

Fig. 4.47: Bewaarde vloer in ruimte 6.4/6.5.

Fig. 4.48: Vlak 2 in ruimte 6.4/6.5.

Fig. 4.49: Oudere haard (S100) en muren in kamer 6 van huisnummer 6.

Fig. 4.50: Deuropening tussen ruimte 6.6 en 6.3 ter hoogte van de haard.

4.5 Huis nr. 4

Huis 4 bestaat uit een centrale gang (4.1) met links en rechts ervan ruimtes (4.2 en 4.3) en achterliggende ruimtes (4.4, 4.5, 4.6 en 4.7). De binnenmuren van deze achterliggende ruimtes waren bij aanvang van het archeologisch onderzoek reeds gesloopt. Een voormalige rechthoekige achterbouw in het noordoosten (4.8) was eveneens reeds afgebroken bij aanvang van de werken.

Op het aangelegde vlak in ruimte 4.2 werd een lichtbruingrijze puinige laag (S 213) aangetroffen met daarin spikkels baksteen, houtskool en kalkmortel (fig. 4.52). In de gang werden nutsleidingen aangetroffen op de verdiepte -40 cm onder maaiveld. In het zuiden van ruimte 4.3 en op ca. 20 cm onder de huidige vloer werd een fragment van een ouder vloerniveau (S110) aangetroffen (fig. 4.53). Het betreft een vloer in halfsteens verband met rode en zwarte ceramiektegels gelegd in een harde kalkzandmortel. Onder de vloer bevond zich een lichtbruine puinige laag (S109).

Net als in de overige huizen waren de haarden in de voorste twee ruimtes gefaseerd opgebouwd (fig. 4.54). In ruimte 4.3 werd een oudere bakstenen haardwang (S111) aangetroffen onder de huidige vloer, met daarin wellicht een kleinere haard (S112) die gerecupereerd werd om een kachel te plaatsen. In ruimte 4.2 werd allicht een gelijkaardige stratigrafisch gefaseerd opgebouwde haard opgegraven (S 113 en S114).

In de ruimtes aan de tuinzijde werden onder de huidige vloer drie smalle, NW-ZO-georiënteerde bakstenen funderingen opgegraven (fig. 4.55 en 4.56). Het betreft twee bakstenen funderingen (S117, S118) die over de hele lengte van de ruimtes bewaard bleven en een korter (1,35 m) bewaard, ca. 30 cm breed muurfragment (S119) dat geen aansluiting heeft met de muren van deze ruimte. De volledig bewaarde muren (de twee meest noordelijke) werden in een latere fase tegen de achtergevel van de aanpalende ruimte 4.3 aangebouwd en zijn bijgevolg recenter. De 20 cm brede, middelste muur (S118) lijkt iets hoger bewaard te zijn en daardoor mogelijk nog wat recenter. Wellicht betreft het een voormalig gesloopte binnenmuur. De 30 cm brede, meest noordelijke muur (S117) lijkt tevens ouder te zijn dan de huidige deuropening naar de aanpalende ruimte 4.3 in het oosten, want de muur bevindt zich deels onder deze deuropening.

Tegen de noordzijde van ruimte 4.7 en onder het voormalige vloerniveau werden resten van een oudere bakstenen haardwang (S115) aangetroffen met daarin een vloer doorbroken door een rechthoekige bakstenen vergaarbak (S116) voor as (fig. 4.57). Aan de zuidzijde van de ruimtes werd een bakstenen waterput (S120) opgegraven. Het betreft een bakstenen structuur met een binnendiameter van ca. 50 cm. De waterput was afgedekt met een natuurstenen blok. De waterput is recenter dan de meest zuidelijke bakstenen muur (S119) want hij doorbreekt deze in het westen. Er stond nog water in de waterput bij uitvoer van de opgraving.

In de zuidwesthoek van de ruimtes bevond zich een recentere bakstenen schouw (S122) (fig. 4.58). De onderzijde van de fundering daarvan valt namelijk samen met de vloerlijn van de voormalige vloer in deze ruimte.

Een korte (40cm) bakstenen fundering (S121) net ten noorden van deze schouw en onder de vloerlijn van de huidige vloer, is mogelijk te interpreteren als een oudere fundering voor een haard op deze plaats.

Opvallend is dat enkele muren in ruimte 4.5 afgewerkt zijn met een witte pleisterlaag (fig. 4.56). Dit geldt voor de oostmuur van de ruimte onder de deuropening naar ruimte 4.2 en voor de oostmuur van de aanpalende ruimte 4.4. De binnenmuur (S214) tussen beide ruimtes is tegen de oostmuur (S215) van deze ruimtes aan gebouwd. Ook de zuidzijde van muur S119 is bepleisterd. Heel hypothetisch wijst dit erop dat er nog een (later dan opgevulde) neerkamer aanwezig is onder deze ruimtes, mogelijk naar analogie met de wel aangetroffen neerkamer in huis nr. 2. Huis 4 is het enige huis in de rij die geen-effectief aangetroffen- neerkamer heeft.

In de tuin werd ook hier een put in functie van een regenwaterput uitgegraven. In het profiel werd een 90 cm brede en 70 cm hoge, bakstenen fundering (S207) geregistreerd en een andere, ondiepe bakstenen muur of fundering (S208) (fig. 4.59). De functie van deze funderingen/muren is onduidelijk gelet op de partiële vrijlegging. Mogelijk betreft de diepere fundering een beerput. In het profiel werd een vrij dikke en puinige donkergrijze HTM-laag geregistreerd, met eronder een donkergrijze laag en de natuurlijke bodem op -1,30 m onder maaiveld.

Bij het uitgraven werden in de gang (ruimte 4.1) vijf scherven in roodgeglazuurd aardewerk aangetroffen en één randscherf met oor in grijs aardewerk. In ruimte 4.2 werden 34 scherven in roodgeglazuurd gevonden, waaronder fragmenten van borden en randfragmenten met oor van mogelijk pispotten, 3 scherven in tinglazuur aardewerk en 2 scherven in steengoed waaronder een bodemscherf van wellicht een kan/kruik met een vlakke bodem. In ruimte 4.3 werden 22 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden en 2 in steengoed. Verder werden hier 17 veelal fragmentair bewaarde botten van zoogdieren gevonden, waaronder twee tanden van rund⁷⁷.

	Ce Rood	Steengoed	Ce Grijs	Tinglazuur	Industrieel	Protosteengoed	Bot	Glas	Metaal	Bewerkt bot	Pijpaarde
<i>Ruimte 4.1</i>											
LV 4.1	5		1								
<i>Ruimte 4.2</i>											
LV 4.2	34	2		3							
<i>Ruimte 4.3</i>											
LV 4.3	22	2					17				

Vondstverdeling over de ruimtes in huis nr. 4

⁷⁷ Groot 2010: 57.

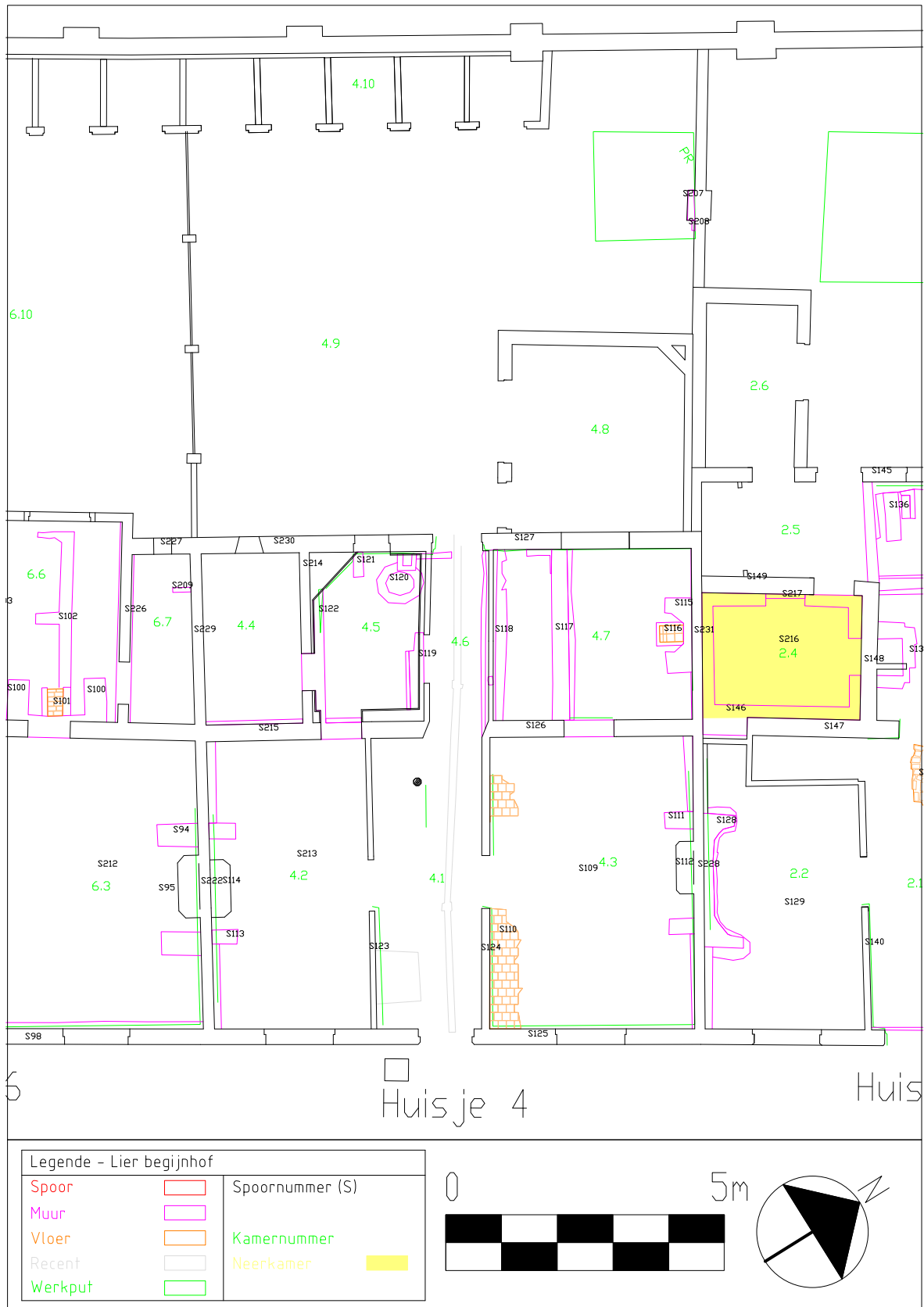

Fig. 4.51 : Opgravingsplan huis nr. 4.

Fig. 4.52: Ruimte 4.2.

Fig. 4.53: Ouder vloerniveau S 110 in ruimte 4.3.

Fig. 4.54: Haard in ruimte 4.2.

Fig. 4.55: Zicht op bakstenen muurtjes in ruimte 4.7

Fig. 4.56: Zicht op bakstenen muurtjes en waterput in ruimte 4.7

Fig. 4.57: Haardwang S115 en bak voor as (S116) in ruimte 4.7.

Fig. 4.58: ruimte 4.5.

Fig. 4.59: Put in tuinzone met fundering S207 en S208

4.6 Huis nr. 2

Huis nr. 2 is opgebouwd uit een centrale gang (2.1) met twee naastliggende ruimtes (2.2 en 2.3) en achterliggende ruimtes (2.4 en 2.5). Een voormalige achterliggende ruimte (2.6) in het zuidwesten was reeds bij aanvang van het archeologisch onderzoek gesloopt.

In ruimte 2.2 werd enkel één stratigrafisch oudere, bakstenen haardwang (S128) aangetroffen op ca. 25 cm onder de huidige vloer. Deze structuur was tegen de zuidmuur van deze kamer aangebouwd. Op het aangelegde vlak na de uitgraving van 40 cm onder vloerniveau werd een donker grijsgele laag (S129) aangetroffen met wat baksteen -en mortelspikkeltjes. In ruimte 2.3 werd eveneens een stratigrafisch oudere, bakstenen haardwang (S130) gevonden onder de huidige vloer, met binnen deze haardwang een fundering (S131) voor een kleinere recentere haard. In een nog latere fase werd de schouw smaller gemaakt, allicht in functie van rookafvoer van een kachel (fig. 4.61). De stratigrafisch oudste haardwang zit in verband met de buitenmuur van ruimte 2.3.

Net ten westen van de stratigrafisch oudste haardwang in ruimte 2.3 en in de centrale gang (ruimte 2.1) werd een restant gevonden van wellicht een padje, opgebouwd met kasseien, ceramiektegels, daktegels en bakstenen van verschillend formaat (respectievelijk S132 en S133; fig. 4.62 en 4.63). Deze structuur was ZW-NO-georiënteerd, ca. 1 m breed en afgeboord met rechtopgeplaatste bakstenen. Het pad wordt oversneden door de muur (S141) tussen de gang en ruimte 2.3 en is bijgevolg stratigrafisch ouder dan deze ruimte.

In de achterliggende kamer (ruimte 2.5) werd bij het verdiepen een oudere fundering (S134) aangetroffen en wellicht een oudere haard met mogelijk twee fases (S135 en S136) (fig. 4.64 en 4.65). Fundering S134 is een 20 cm brede, bakstenen muur die ouder lijkt te zijn dan de noordoostmuur (S144) van ruimte 2.5. Deze muur loopt in het verlengde van de westmuur (S149) van de aanpalende

kelderruimte 2.4. Onder een raam in de (noord)westmuur (S145) van ruimte 2.5 werden twee korte bakstenen muurtjes (S135) aangetroffen. Tegen het noordelijk muurtje aangewerkt bevond zich een verbrand vloerfragment (S137) (fig. 4.65). Deze resten worden geïnterpreteerd als een haard. Een eveneens kort bewaard bakstenen muurtje (S136) net ten zuiden hiervan is mogelijk een deel van een oudere haardfase. De (noord)westmuur van ruimte 2.5 (S145) gaat doorheen de haardfragmenten; deze zijn bijgevolg stratigrafisch ouder.

Nog in deze ruimte werd onder de vloer een naderhand dichtgemaakte, bakstenen trap (S138) naar de aanpalende, thans deels opgevulde kelder blootgelegd (fig. 4.66). In deze kelder (2.4) werd verdiept tot op 1m onder maaiveld. De kelder bleek een initieel gewelfde kelder te zijn met naast de ca. 75 cm brede, dichtgemaakte deuropening naar ruimte 2.5 in het noorden, ook een naderhand met een bakstenen muur (S217) dichtgemaakte deuropening naar het westen toe (fig. 4.67). De aanzet van het gewelf is nog duidelijk zichtbaar in de kromming van de muren naar boven toe. Op en achter deze keldermuren (S146) werden de huidige muren van ruimte 2.4 opgetrokken. De muren van de kelder zijn bezet met een witgrijze pleister; ook de binnenzijde van de dichtgemaakte deuropening S138 is bepleisterd. De huidige toegang tot deze ruimte situeert zich in het (noord)westen (groen op fig. 4.67).

In de tuinzone ten westen van huis nr. 2 werd in de rand van een put in functie van een regenwaterput een met een natuurstenen plaat afgedekte, bakstenen waterput net aangesneden in het profiel (fig. 4.66). De buitenzijde van deze waterput werd tot op de vereiste diepte voor de regenwaterput geregistreerd, maar werd verder in situ bewaard.

Bij het verdiepen werden in de gang (ruimte 2.1) 4 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden, 1 bodemscherf van een bord in tinglazuur aardewerk en één bodemscherf van een kan in wellicht steengoed uit Siegburg. In de voorste ruimte 2.2 werden 14 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden, 3 scherven in grijs aardewerk en 2 wandscherven in steengoed. De scherven in roodgeglazuurd omvatten o.m. randen van open vormen (kommen/teilen) en wellicht een vrij volledig kannetje (fig. 4.69). Het kannetje heeft schaars (bewaarde) glazuurresten aan binnen- en buitenzijde, lijkt op een standring gestaan te hebben en heeft de aanzet bewaard van mogelijk een oor. In de andere voorste ruimte (2.3) werden 10 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden, 3 in steengoed en 9 vrij grote scherven in grijs aardewerk, waaronder randen van wellicht kommen/teilen en een bodemscherf van mogelijk een kan op een massieve standvoet. Tevens werd een vrij volledig strijkijzer gevonden in oxyderend gebakken aardewerk (fig. 4.70). In ruimte 2.5 werden 16 scherven in roodgeglazuurd aardewerk gevonden waarvan 6 fragmenten van eenzelfde bodem van vermoedelijk een pispot op gedraaide standring.

	Ce Rood	Steengoed	Ce Grijs	Tinglazuur	Industrieel	Protosteengoed	Bot	Glas	Metaal	Bewerkt bot	Pijpaarde
<i>Ruimte 2.1</i>											
LV 2.1	4	1		1							
<i>Ruimte 2.2</i>											
LV 2.2	14	2	3								
<i>Ruimte 2.3</i>											
LV 2.3	10	3	9								
<i>Ruimte 2.5</i>											
LV 2.5	16										

Vondstverdeling over de ruimtes in huis nr. 2

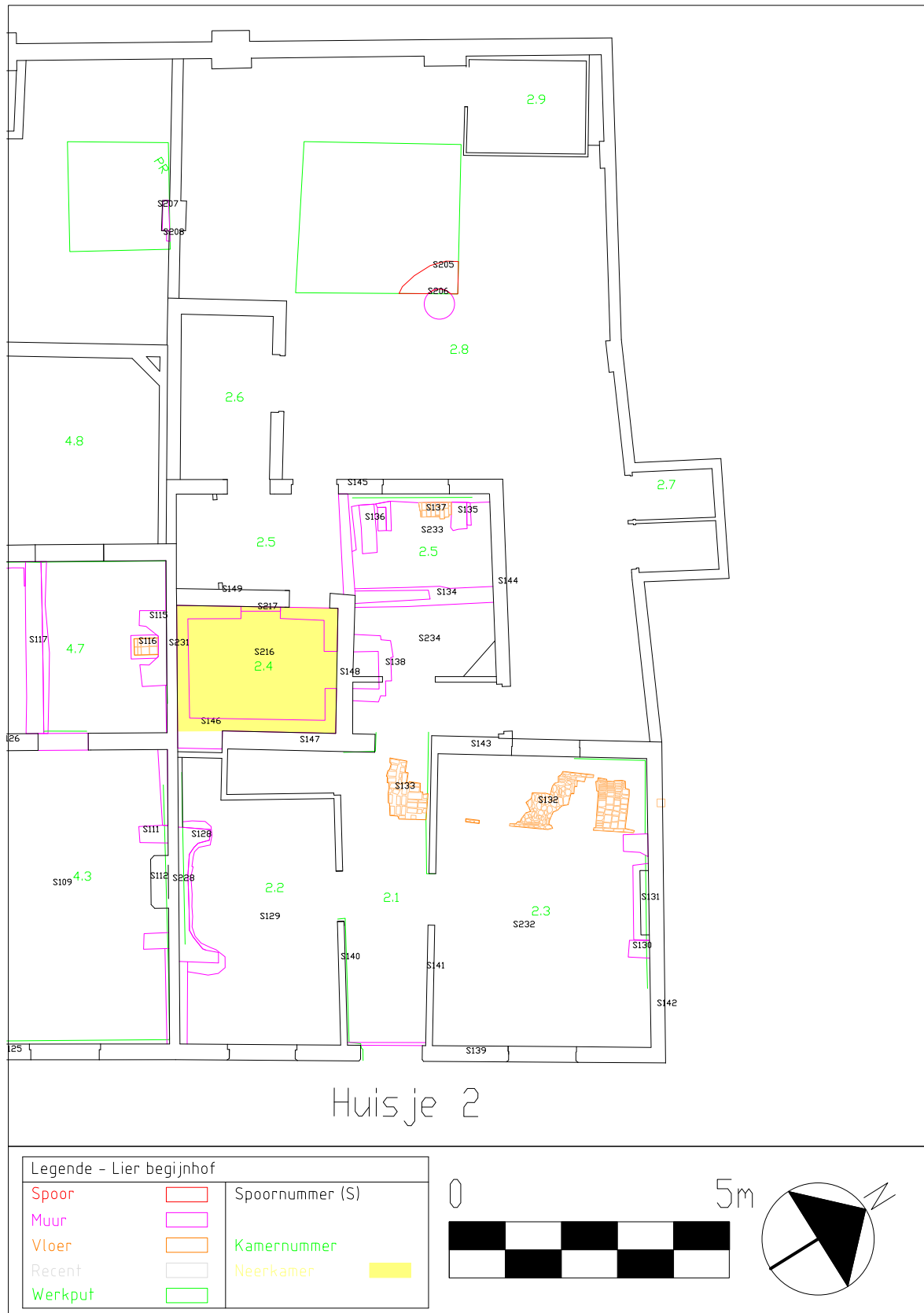

Fig. 4.60 : Opgravingsplan huis nr. 2.

Fig. 4.61: Haard in ruimte 2.3.

Fig. 4.62: Ruimte 2.3: padje S132.

Fig. 4.63: Ruimte 2.1: padje S133.

Fig. 4.64: Dichtgemaakte trap, oudere muur en een haard in ruimte 2.5

Fig. 4.65: Dichtgemaakte trap, oudere muur en een haard in ruimte 2.5

Fig. 4.66: Dichtgemaakte trap S 138 in ruimte 2.5

Fig. 4.67: Initieel gewelfde kelderruimte 2.4 met dichtgemaakte deuropening naar de aanpalende noordelijke ruimte 2.5 (geel), een recentere opening naar het westen (rood) en de huidige deuropening (groen).

Fig. 4.68: Waterput in tuinzone ten noorden van huis nr. 2.

Fig. 4.69: Kannetje uit ruimte 2.2.

Fig. 4.70: Strijkijzer uit ruimte 2.3.

4.7 Huis nr. 1

De opbouw van huis 1, aan de noordoostzijde van de Symforosastraat verschilt van deze van de huizen aan de westzijde. Het huis is in de breedte langs de straat gebouwd en niet haaks erop, zoals de tegenoverliggende huisjes. De voordeur geeft dadelijk uit op een rechthoekige ruimte (1.1) met een lange zijde parallel aan de Symforosastraat. Ten zuid(oost)en van deze ruimte ligt een kleine ruimte (1.2). Ten zuidwesten van deze ruimtes ligt een redelijk langgerekte L-vormige, thans open ruimte (1.3, 1.4 en 1.5). Deze is ook bereikbaar met een deur via de Symforosastraat.

In huis 1 werden geen archeologisch relevante grondsporen aangetroffen. Het aangelegde vlak na uitgraving op -40 onder maaiveld in ruimte 1.1 bestaat uit een puinige laag (S150) met een bruingrijze kleur met daarin spikkels baksteen, houtskool en kalkmortel.

Wel werden enkele bakstenen funderingen en structuren aangesneden. In ruimte 1.1 staat in het verlengde van de toegangsdeur een vrij recente trap naar een hogere verdieping. Deels onder deze trap werd een smalle (14 cm) bakstenen fundering (S154) opgegraven (fig. 4.72). Wellicht betreft het een oudere binnenmuur die ruimte 1.1 in twee ongeveer even grote ruimtes opdeelde. Deze muur bevindt zich stratigrafisch op het verstek van de fundering van de westgevel van huis nr. 1. Net ten noorden van deze trap werd een oudere hardwang (S156) aangetroffen onder een recentere hard (fig. 4.73). Stratigrafisch nog onder deze oudere hardwang werd een ca. 20 cm brede, bakstenen fundering (S155) opgegraven. Deze lijkt te worden doorbroken door de aanleg van enerzijds de oudste hard en de buitengevel (S151) van huis 1.

Meer naar het zuiden in ruimte 1.1 en tegen de achtergevel aan werd een zeer slecht bewaarde bakstenen hardwang opgegraven (S157).

Voor de kleine ruimte 1.2 bleef onder het vloerniveau de aanzet van een trap (S159) in bakstenen bewaard (fig. 4.74). De kleine ruimte was allicht een voormalig keldertje, bereikbaar via de grotere ruimte 1.1.

In de open ruimte 1.4 werden bakstenen funderingen (S160 en S161) en een recent rioleringsysteem aangesneden (fig. 4.75). De bakstenen funderingen bestaan uit een hoek die enerzijds door het

recenter rioleringsstelsel wordt oversneden/overbouwd en anderzijds tegen het verstek van de oostmuur van ruimte 1.4 is aangebouwd. Deze muren zijn ca. 30 cm dik en vrij slordig opgebouwd uit baksteenbrokken met een gele kalkzandmortel. Mogelijk liep het keldertje (ruimte 1.2) verder door naar het zuiden en vormt deze funderingen hier de begrenzing van. Dit is echter niet duidelijk vastgesteld in de verdiepte zone.

Bij het uitgraven van de grotere ruimte 1.1 werden 52 scherven in roodgeglazuurd aardewerk aangetroffen, 22 in steengoed, 6 in tinglazuur aardewerk en 5 in grijs aardewerk. Bij de scherven in tinglazuur zitten 3 bodemscherven van 3 verschillende bordes en één bodemscherf van een kommetje. Het roodgeglazuurd aardewerk bevat randscherven van o.m. kommen/teilen en een steel van een bakpan met roetaanslag aan de onderzijde.

Bij het verdiepen van de open ruimtes 1.4 en 1.5 werden 31 eerder kleine scherven in roodgeglazuurd aardewerk aangetroffen en 4 scherven in steengoed.

	Ce Rood	Steengoed	Ce Grijs	Tinglazuur	Industrieel	Protosteengoed	Bot	Glas	Metaal	Bewerkt bot	Pijpaarde
<i>Ruimte 1.1</i>											
LV 1.1	52	22	5	6							
<i>Ruimte 1.4/1.5</i>											
LV 1.4	31	4									

Vondstverdeling over de ruimtes in huis nr. 1

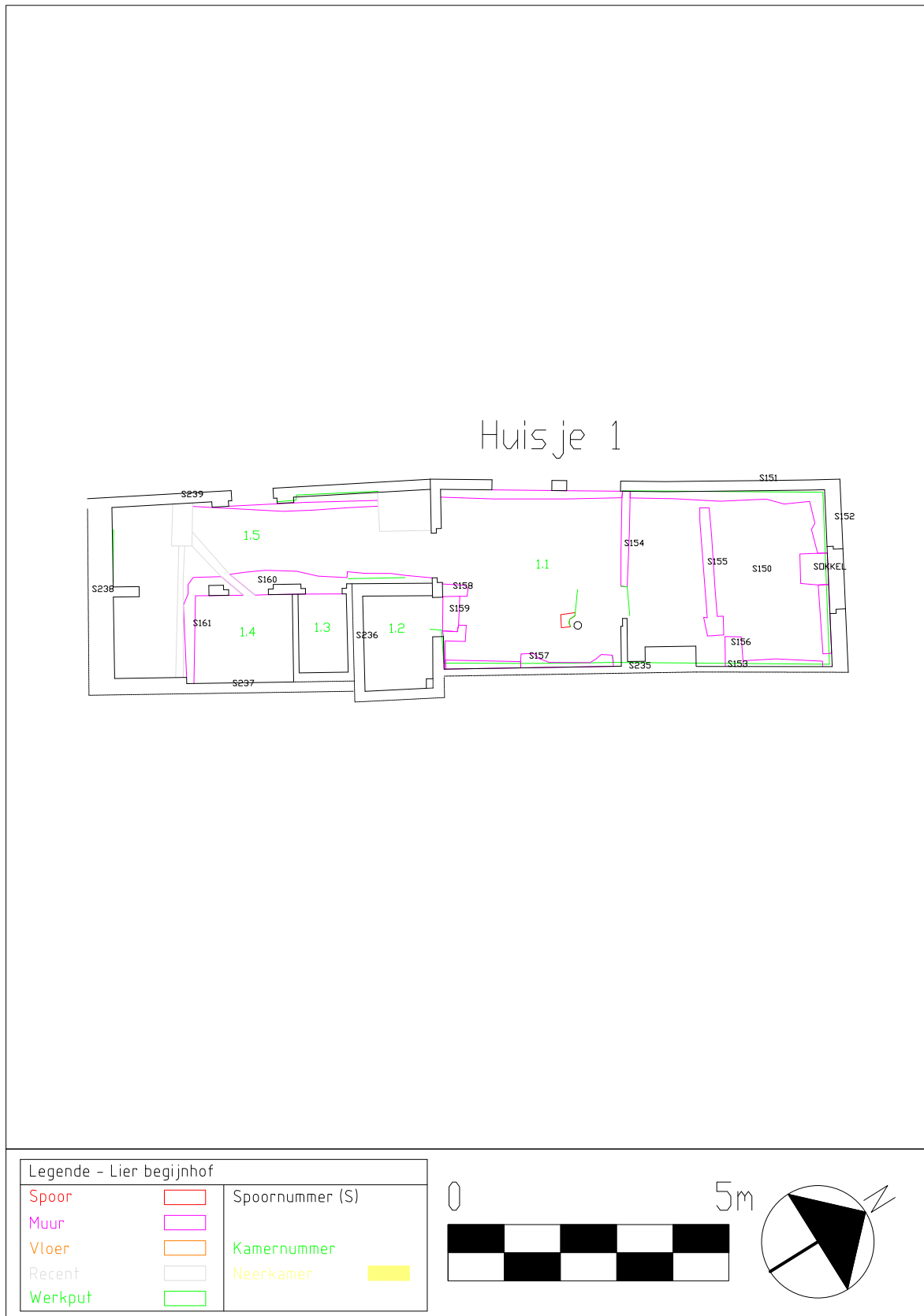

Fig. 4.71 : Opgravingsplan huis nr. 1.

Fig. 4.72: De rechthoekige ruimte 1.1 met muren S154 en S155.

Fig. 4.73: Oudere haardwang S156 en fundering S155 in ruimte 1.1.

Fig. 4.74: Trap voor ruimte 1.2

Fig. 4.75: De ruimte ten zuidwesten van huisje 1 (ruimte 1.4)

4.8 Huis nr. 9

Huis 9 bestaat uit een centrale gang (9.1) met links en rechts ervan een ruimte (9.2 en 9.3), een kleine kelder ten oosten van ruimte 9.3 en een achterliggende ruimte (9.5 en 9.4) die bij de aanvang van de archeologische interventie geen dak meer had.

Noch in de gang, noch in de twee aanpalende ruimtes werden op het aangelegde vlak archeologisch relevante grondsporen aangetroffen. In de ruimtes 9.2 en 9.3 bevond zich op de verdiepte 40 cm onder maaiveld een donkergrijsbruine laag (S165) met baksteenfragmentjes en kalkmortelfragmentjes (fig. 4.77). Centraal in de gang liep een nutsleiding. Wel werd in ruimte 2 allicht een oudere haardfase aangetroffen. De recentste haard is namelijk smaller dan de twee bakstenen funderingen van een haardwang (S162) die aangetroffen werden bij het verdiepen: enkel de zuidzijde van deze schouw rust op de betreffende fundering (fig. 4.78). Bij het verdiepen en schoonmaken is de linkerhaardwang van de huidige haard overigens ingestort en aansluitend gestut. Ook in ruimte 3 werd onder de huidige vloer een bakstenen oudere haardwang opgegraven.

In de achterliggende openliggende ruimte werden resten van een voormalige bakstenen scheimuur (S164) gevonden. Het opgaand muurwerk kon nog worden gevolgd in de huidige opstaande achtergevel van ruimte 9.2 en de parallelle tuinmuur ten oosten ervan (fig. 4.79). Onder het voormalig vloerniveau en haaks op de achtergevel van ruimte het huis, werd in ruimte 9.4 een stratigrafisch oudere bakstenen muur (S163) opgegraven met nog net de aanzet van een hoek naar het noordoosten toe.

Bij het uitgraven van ruimte 9.2 werden naast 4 wandscherven in steengoed en een zeer kleine wandscherf in tinglazuur aardewerk ook 51 scherven in roodgeglazuurd aardewerk, waaronder 3 randscherven van een kan of kruik en 3 randscherven met oor van een (pap) kom of vergiet.

	Ce Rood	Steengoed	Ce Grijs	Tinglazuur	Industrieel	Protosteengoed	Bot	Glas	Metaal	Bewerkt bot	Pijpaarde
<i>Ruimte 9.2</i>											
LV 9.2	51	4		1							

Vondstverdeling over de ruimtes in huis nr. 1

Fig. 4.76 : Opgravingsplan huis nr. 9.

Fig. 4.77: Ruimte 9.2.

Fig. 4.768 Haard in ruimte 1.9.

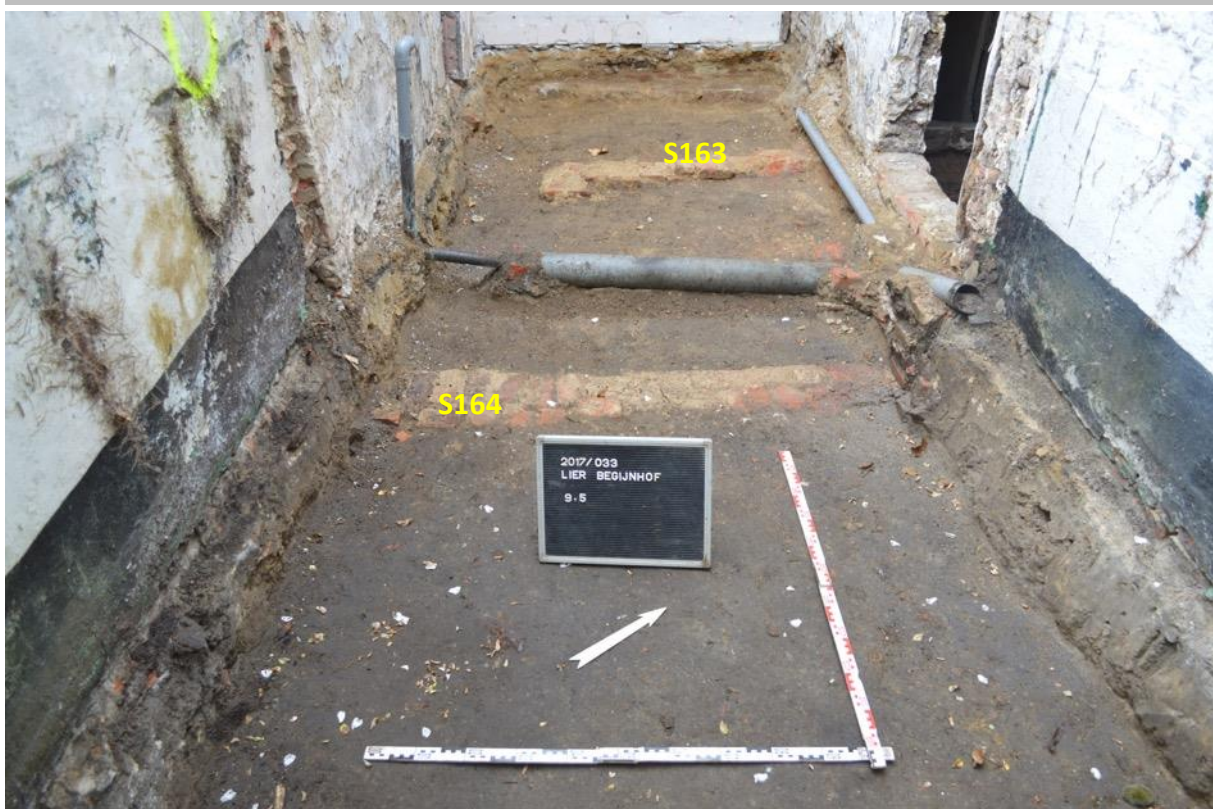

Fig. 4.79: De achterliggende ruimtes 9.5 en 9.4 met de voormalige scheimuur S164 en de stratigrafisch oudere muur S163.

Hoofdstuk 5 Synthese

Vanessa Vander Ginst

5.1 Samenvatting

In het kader van een restauratie met diverse ingrepen in de bodem binnen en buiten woningen in de Symforosastraat van het Lierse Begijnhof adviseerde Onroerend Erfgoed een opgraving in de zones waar de bodem verstoord zou worden (vergunningsnummer 2017/033). De betrokken percelen zijn Lier, afdeling 1, sectie K: 208, 217, 227, 228, 229, 230, 231, 232c; het betreft de huisnummers 12, 10, 8, 6, 4 en 2 ten westen van de Symforosastraat en nr. 1 en 9 ten oosten ervan. Het onderzoek werd tussen 29 mei 2017 en 23 mei 2019 gefaseerd uitgevoerd door Studiebureau Archeologie bvba.

De werkzaamheden omvatten het ca. 40 cm diep uitgraven binnen de huizen zelf in functie van de aanleg van een betonnen funderingsplaat. In de woningen 6, 10 en 12 wordt bijkomend ook de kelder verdiept voor de aanleg van de betonnen funderingsplaat. Ook in de tuinzone werd gegraven in functie van regenwaterputten, nutsvoorzieningen en nieuwbouw op de plaats van voormalige achterbouwen (op vloerplaten van 20 cm dik).

Bij de beschrijvingen van de verschillende opgegraven zones wordt gebruik gemaakt van een bestaande nummering, waarin per huisnummer de kamers een apart nummer krijgen.

Het Lierse Begijnhof ligt in de zuidwesten van de historische stadskern. Het begijnhof wordt in het zuiden begrensd door de stadsvesten. Ten zuiden van en buiten de stadsvesten stroomt de Grote Nete. Het Begijnhof is in haar totaliteit erkend als Unesco werelderfgoed, maar is ook beschermd als cultuurhistorisch landschap, monument en bouwkundig erfgoed.

Op basis van literaire bronnen kan het oorspronkelijk 13de-eeuwse kerngebied van het begijnhof omschreven worden als een rechthoekige hof die in vier percelen werd opgedeeld door de Reghtestraat (Sint-Margarethastraat), het Oud Kerkhof en de Pompstraat.

Een eerste westelijke uitbreiding van het begijnhof vindt plaats in de 14de eeuw met de aanleg van de Nieuwstraat, de huidige Symforosastraat waar de restauratiewerken en de opgraving plaatsvonden.

Een 15de-16de-eeuwse uitbreiding van het begijnhof verloopt naar het zuiden toe.

Een derde noordelijke uitbreiding vindt plaats in de 17de eeuw. Er wordt in deze periode volop gewerkt aan de heropbouw van het begijnhof, en dit resulteert ook in een groot aantal bewaarde gebouwen. De start van de huidige begijnhofkerk is in deze periode te situeren. Van de kerk die voor deze barokkerk in het begijnhof stond, is weinig geweten.

Een laatste uitbreiding vindt plaats in de 18de eeuw met het volbouwen van de Grachtkant. Vanaf het einde van de 18de eeuw geven de iconografische bronnen een vrij gelijklopend beeld met de huidige situatie. In de 19de-20ste eeuw zijn er nog beperkte wijzigingen aan het gebouwenbestand. Onder andere het huidige kadaster, met een relatief klein aantal mutaties, toont aan dat de ingrepen uit deze periode beperkt zijn geweest.

Het huidige stratenpatroon en gebouwenbestand is grotendeels 17de-18de-eeuws. Vrijwel alle huizen van de Symforosastraat zelf dateren uit de 17de eeuw. Enkel het onderzochte huisnummer 1 dateert uit de 18de eeuw en de niet-onderzochte nummers 3, 5 en 7 dateren uit de 20ste eeuw.

Algemeen kan opgemerkt worden dat de huizen ten westen van de Symforosastraat haaks op de straat gebouwd zijn en deze ten oosten ervan parallel eraan.

Bij de archeologische opgraving in de huizen ten westen van de Symforosastraat (nrs. 12, 10, 8, 6, 4 en 2) werden gelijkenissen in de opbouw en ontwikkeling vastgesteld. Aan de straatzijde zijn deze huizen opgebouwd met een centrale gang met aan beide kanten een kamer. Ten westen van de huizen 12,10,

8, 6 en 2 werd een wellicht bijhorende neerkamer opgegraven. Naderhand werd nog achter en naast deze huizen/de neerkamers gefaseerd bijgebouwd.

In de kamers aan de straatzijde werd telkens een gefaseerd opgebouwde haard aangetroffen; in de meeste gevallen gaat het om drie te onderscheiden bouwfases, waarvan de oudste samenvalt met de bouw van de huizen. In kamer 12.2, 10.2 en 4.3 werd een stratigrafisch oudere vloer aangetroffen. Het betrof telkens een vloer in ceramiektegels in halfsteens verband. Waar vaststelbaar is deze vloer recenter dan de oudste haardfase. Elders, in kamer 10.3 en 6.2, werd onder de huidige vloer wel nog een oudere vloerlijn in de bepleistering tegen de muren opgemerkt maar geen rest van deze vloeren zelf. Grondsporen werden nergens aangetroffen in de gangen en aanpalende kamers; in de verdiepte 40 cm onder vloerniveau werden telkens (ophogings)lagen aangesneden.

Mogelijk met uitzondering van huis nr. 4 werd achter de kamers aan de straatzijde (Symforosastraat) bij de overige huizen telkens een bijhorende neerkamer aangetroffen, die naderhand ook telkens in ongebruik raakte en opgehoogd werd. In het geval van de huizen 12, 10 en 8 werden de ruimtes hierbij meteen ook uitgebreid naar het westen toe.

De huizen 12 en 10 zijn redelijk gelijkaardig, met achter de zuidelijke ruimte aan straatzijde een vrij langgerekte neerkamer (12.4 en 10.4). De toegang tot beide neerkamers bevond zich in het zuidwesten van de centrale gang. In beide huizen werd deze neerkamer op een gegeven moment opgehoogd en naar het westen toe verlengd. De voormalige westelijke buitenmuur werd hiertoe verlaagd en het nieuwe vloerniveau ca. 30 cm opgehoogd tot boven deze muurrest. In kamer 12.4 komt er een deuropening naar het noorden net ten westen van de voormalige westelijke buitenmuur van de neerkamer. In kamer 10.4 is er een naderhand weer dichtgemaakte deuropening naar het noorden net ten oosten van de voormalige westmuur.

Mogelijk werd in deze fase in huis 12 (ruimte 12.5) ook een hoek van twee muren die mogelijk als een inkom dienden op de overgang achtererf naar gang vergroot, om naderhand nogmaals vergoot te worden waardoor de ruimte ten noorden van de voormalige neerkamer volgebouwd werd. Alle aangetroffen muurresten lijken althans, ook op basis van een projectie van de bestaande muren op de opgegraven muren, ouder te zijn dan deze die voor de aanvang van de werken reeds verwijderd waren. Nog aan de hand van een projectie van de bestaande muren op de opgegraven muren kan afgeleid worden dat in ruimte 10.4 recent afgebroken achterbouwen aangetroffen werden (haard S62/48 en fundering S55 en S5, mogelijk S53 en S51), alsmede stratigrafisch oudere funderingen.

Ook de situatie in huis nr. 8 en deze in huis nr. 6 is vrij gelijkaardig. Deze beide huizen hadden een tegen elkaar aan liggende, redelijk langgerekte neerkamer (8.5 en 6.4/5), waarbij deze van huis 8 in het noorden lag en deze van huis 6 in het zuiden. De neerkamer in huis 8 was toegankelijk vanuit de aanpalende gang (8.1) aan de straatzijde (Symforosastraat). Ook deze neerkamer werd op een gegeven moment opgehoogd en vergroot naar het westen toe. Deze in huis nr. 6 was toegankelijk via een trap in het noorden. In neerkamer 6.4/5 werd een bijhorende waterput opgegraven.

Ten zuiden van neerkamer 8.5 werd een met natuurstenen blokken dichtgelegde waterput opgegraven; vermoedelijk is deze stratigrafisch ouder dan de overige structuren in deze ruimte.

Net als in de huizen 12 en 10 werd achter de huizen 8 en 6 gefaseerd bijgebouwd, met onder de vloeren van de huidige kamers o.m. resten van oudere muren en haarden.

Huis 2 heeft een aanvankelijk gewelfd neerkamer/keldertje die zich net ten westen van de meest zuidelijke kamer aan straatzijde situeert. De ingang lag initieel in het noorden. In een latere fase werd deze toegang dichtgemaakt en verlegd naar het westen en naderhand nogmaals naar het (noord)westen, na de ophoging van de neerkamer en het optrekken van het huidige vertrek op de

muren van de voormalige neerkamer/kelder. In de aanpalende ruimte ten noordwesten werd onder de vloer een oudere fundering en een haard opgegraven.

In huis 4 werd niet meteen een neerkamer aangetroffen; mogelijk zit er een onder ruimte 4.4/4/5, maar dat kon met de vereiste diepte van de uitgraving in deze zone niet eenduidig worden vastgesteld. In de ruimte ten noordwesten van de mogelijke neerkamer werd een waterput aangesneden die nog in gebruik was en een oudere haard.

Ook aan de buitenzijde lijkt de gelijkenis tussen de net besproken huizen van toepassing te zijn. De huizen 12 en 10 enerzijds en 8 en 6 anderzijds lijken alleszins gelijkenissen te vertonen, zeker wat het uitzicht van het dak betreft. Huis nr. 2 lijkt een recentere voorgevel te hebben dan de overige onderzochte huizen in de straat (fig. 5.1 en 5.2).

De archeologische opgraving in de huizen ten oosten van de Symforosastraat (nrs. 1 en 9) leverden veel minder resten op. Wel werd in beide huizen eveneens een fasering in de aangetroffen haarden vastgesteld. Huis nr. 1 uit de 18de eeuw dateren en hiermee recentier zijn dan de overige onderzochte 17de-eeuwse huizen.

In de huizen 8, 6 en ook 2 werd een rest gevonden van een ca. 1 m breed pad, dat stratigrafisch ouder is dan de begijnhofhuizen. In huis 8.5 is namelijk duidelijk dat de neerkamer dit pad oversnijdt waardoor het stratigrafisch ouder is. Ook in huis 2 loopt dit pad net ten westen van de oudste fase van de haard in deze ruimte en wordt het oversneden door de scheidingsmuur tussen de gang en deze ruimte. Er zijn mogelijk twee te onderscheiden paden: de oriëntatie van het pad in huis 8 en 6 enerzijds zit op één lijn, maar deze richting is afwijkend van deze van het pad in huis nr. 2.

De vondsten omvatten hoofdzakelijk ceramiek. In totaal werden 1150 scherven gevonden, waarvan 881 scherven in rood aardewerk, 121 scherven in steengoed en 9 in protosteengoed, 79 in grijs aardewerk, 46 scherven in tinglazuur aardewerk (majolica/faience) en 14 in industrieel wit.

Tevens werd, voornamelijk gefragmenteerd, dierlijk botmateriaal gevonden en in beperkte mate bouwmetaal, metaal en glas, naast één pijpketel in pijpstaal, een pijpsteeltje en twee objecten in bewerkt bot. Veruit de meeste vondsten werden aangetroffen bij het uitgraven van de verschillende ruimtes tot op het eerste vlak op 40 cm onder vloerniveau en werden als aanlegvondst (L.V.) per ruimte in de diverse huizen ingezameld. Op basis hiervan én op basis van de aard van de vondsten -met een ruime datering in de 16de-17de tot 18de eeuw- kunnen ze veelal niet gebruikt worden voor een nauwe datering van de aangetroffen muren en structuren.

Het vondstmateriaal lijkt wel overeen te stemmen met de algemene datering van de woningen en locatie: er lijken voornamelijk algemene gebruiksvoorwerpen gevonden te zijn in aardewerk, maar ook meer specifiek een vingerhoed, een strijkijzer in aardewerk en een kantklosje.

Fig. 5.1: Symforosastraat nrs. 12-2.

Fig. 5.2: Symforosastraat nr. 2.

5.2 Beantwoording onderzoeksvragen

De vraagstelling van het archeologisch onderzoek zoals geformuleerd in de bijzondere voorwaarden is gericht op:

- De **begijnhoffase**, d.i. de bewoningsgeschiedenis van de percelen die sinds de 14de eeuw deel uitmaken van het begijnhof maar waarvan de bewaarde woonvolumes dateren uit de 17de eeuw.
- De eventuele **pre-begijnhoffase**, d.i. sporen van menselijke occupatie voorafgaand aan de incorporatie van de terreinen in het begijnhof.

Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Wat is de aard, de verspreiding en de datering van de archeologische sporen?*
- Zijn er lagen/structuren te herkennen? Wat is hun aard (functioneel, bewaringstoestand), datering, verspreiding en ruimtelijke samenhang?*
- Kan aan de hand van vloerniveaus, afbraak- en opvallagen de biografie van de woningen worden gereconstrueerd?*

Bij de archeologische opgraving in de huizen ten westen van de Symforosastraat (nrs. 12, 10, 8, 6, 4 en 2) werden gelijkenissen in de opbouw en ontwikkeling vastgesteld. Aan de straatzijde zijn deze huizen opgebouwd met een centrale gang met aan beide kanten een kamer. In de huizen 12,10, 8, 6 en 2 werd een wellicht bijhorende neerkamer opgegraven. Naderhand werd achter deze huizen, naar het westen toe, nog gefaseerd bijgebouwd.

In de huizen werden gefaseerd (veelal 3 fases) opgetrokken haarden, vloeren en muren aangetroffen.

De archeologische opgraving in de (anders georiënteerde) huizen ten oosten van de Symforosastraat (nrs. 1 en 9) leverden veel minder resten op. Wel werd in beide huizen eveneens een fasering in de aangetroffen haarden vastgesteld.

- Verruimen/verfijnen de opgravingsgegevens het beeld van de locatie voorafgaand aan de inrichting van het begijnhof? Van welk soort occupatie is er sprake? Wat is de datering? Ging de pre-begijnhof occupatie ten gronde door de inrichting van het begijnhof? Is er eerder sprake van een duidelijke bezettingshiaat?*

Met de vereiste uitgravingen werden geen oudere sporen dan deze gerelateerd aan de begijnhofhuizen aangetroffen, op een (of 2?) stratigrafisch ouder padje na. Mogelijk fungeerde dit binnen de begijnhofcontext, maar dat valt moeilijk met zekerheid te zeggen.

- Kunnen archeologische sporen gekoppeld worden aan de initiële uitbreiding van het begijnhof in de Symforosastraat?*

Neen.

- Kunnen archeologische sporen/structuren gekoppeld worden aan gegevens uit historische bronnen (geschreven, cartografisch, iconografisch, ...)?*

Neen.

- Welke informatie levert het onderzoek over het uitzicht van de oudste begijnhofwoningen?*
- Bevat het onderzochte bodemarchief aanwijzingen voor verschillende bouwfases? Kunnen de bouwfases over de verschillende percelen heen gekoppeld worden?*

Bij de archeologische opgraving in de huizen ten westen van de Symforosastraat (nrs. 12, 10, 8, 6, 4 en 2) werden gelijkenissen in de opbouw en ontwikkeling vastgesteld. Aan de straatzijde zijn deze huizen opgebouwd met een centrale gang met aan beide kanten een kamer. Ten westen van de huizen 12, 10, 8, 6 en 2 werd een wellicht telkens bijhorende neerkamer opgegraven, die in een latere fase consequent in onbruik raakte, opgehoogd werd en veelal vergroot naar het westen toe. Naderhand werd nog achter en naast deze huizen/de neerkamers gefaseerd bijgebouwd.

-Kunnen de archeologisch geattesteerde bouwfases gecorreleerd worden aan bouwfases/verbouwfases die uit bouwhistorisch onderzoek naar voren kwamen?

Ja. De vaststelling uit de restauratienota ivm de L-vormige bouwvolumes in de huizen 10, 12 en 2 klopt. Allicht was dit eveneens het geval in de huizen 8 en 6 waar ook telkens een bijhorende neerkamer werd aangetroffen. Ook de vaststelling dat de achtergevels van de huizen 2 tem 12 recentere toevoegingen zijn, lijkt te kloppen, evenals de vaststelling dat geen originele 17de-eeuwse haarden in opstand bewaard bleven. In de kelder van woning 12 was tegen de oostzijde inderdaad een rest van een originele schouw bewaard.

-Heeft woning 2 zijn originele voorgevel behouden en kan dit afgelezen worden uit het muurverband tussen de voor- en zijgevel?

De voorgevel van nr. 2 lijkt inderdaad qua uitzicht af te wijken /recenter te zijn dan deze van de overige huizen ten westen van de Symforosastraat. Aan de binnenzijde kan worden vastgesteld dat de zuidelijke kant van de voorgevel tegen de zuidzijgevel is aangebouwd; het verstek van de voorgevel ligt ook hoger op deze plaats. In de hoek tussen de noordelijke kant van de voorgevel en de noordzijgevel zit een gat aan de binnenzijde. De gebruikte baksteensoort en mortel van voorgevel en zijgevels lijkt evenwel wel dezelfde te zijn. Mogelijk werd er een nieuwe voorgevel tegen een bestaande gezet? Ook de mogelijkheid dat er een horizontale bouwnaad zit in de bepleisterde binnenzijde van de voorgevel kan niet worden uitgesloten.

-Wat kan uit de arte- en ecofacten afgeleid worden over de materiële cultuur en levensstandaard van de begijnen? Is er een evolutie doorheen de tijd merkbaar?

Het vondstmateriaal lijkt overeen te stemmen met de datering en aard van de woningen: er lijken voornamelijk algemene gebruiksvoorwerpen gevonden te zijn in aardewerk, maar ook meer specifiek fragmenten van metalen vingerhoeden, een strijkijzer in aardewerk en een kantklosje.

-Wat is het belang en de betekenis van de opgraving binnen de bestaande kennis van de geschiedenis van het begijnhof en van de stad Lier zelf?

-Welke aanbevelingen kunnen geformuleerd worden om toekomstig archeologisch onderzoek in begijnhofwoningen in het kader van vergelijkbare restauratiedossiers te optimaliseren?

Met de opgraving in het kader van afgraving in functie van renovatie en beperkte nieuwbouw konden oudere bouwfases binnen de huizen gedocumenteerd worden. Een gerichtere bouwhistorische studie van de individuele woningen zou in de toekomst wellicht wel een meerwaarde kunnen vormen bij de meer globale en gekaderde interpretatie van de archeologische resten.

Bibliografie

Literatuur

BARTELS M. 2011: *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, Zwolle.

BERGMAN A. 1935: *Geschiedenis der stad Lier*, Antwerpen.

BEYEN S. & D. NUYTTEN 2008: De tuinpaviljoentjes van de parkabdij in Heverlee, *Monumenten, Landschappen en Archeologie* 27/3, p. 49-58.

BIERMANS K. 1948: *Het Begijnhof in Lier. Kunsthistorische studie*, Antwerpen.

CEULEMANS L. & MEES M. 1997: *Het Liers Begijnhof, d'amandelboon van Lier*, Lier.

DE GROOTE K. 2008: Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de-16de eeuw), *Relicta Monografieën* 1, Brussel.

DUCO D.H. 1987: *De Nederlandse Kleipijp, Handboek voor dateren en determineren*, Leiden.

GROOT M. 2010: *Handboek Zoöarcheologie*, Amsterdam.

JANSSENS B. 1916-17: Het begijnhof van Lier, in: *Vlaams Leven* 2, 234-237.

KLUCK B. 2008: De Mieropskameren in Utrecht: een gebouwencomplex met dubbele bodem, in: Koldewey E., *Over de vloer, met voeten getreden erfgoed*, Zwolle, 90-99.

LENS A. z.d.: *Ontstaan en evolutie van een kleine stad*, Gent.

MEES M. (ED.) 1999: *De begijnhofkerk van Lier. Bouwgeschiedenis en inventaris van het kunstpatrimonium van de Sint-Margaretakerk*, Lier

MENS A. 1947: Oorsprong en betekenis van de Nederlandse begijnen-begardenbeweging. Vergelijkende studie: XII-XIIIde eeuw, in: *Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België*, IX, 7, Antwerpen.

MORTELMANS J. & VERHEYEN V. 1974: *Het Lierse Begijnhof*, z.p.

SMEETS, M. Archeo-rapport 56. *Het begijnhof van Lier: een archeologisch bureauonderzoek*. Studiebureau Archeologie bvba.

VAN AERSCHOT-VAN HAEVERBEEK S. E. A. 1990: *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België: architectuur, Provincie Antwerpen, arrondissement Mechelen, kanton Lier, Turnhout*.

VAN DEN BOGAERT G. 1979: *Bouwgeschiedenis van de Begijnhofkerk te Lier*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling K.U.Leuven.

VANDER GINST V. & SMEETS M. 2015: *Archeo-rapport 298. Het archeologisch onderzoek aan de Begijnhofstraat te Lier*, Kessel-Lo.

VAN DER WEE B. 2009: *Restauratie en actualisering van het begijnhof van Lier. Masterplan*, Lier.

VAN DER WEE B. 2018: *Beheersplan Begijnhof Lier. 06.06.2018*, Lier.

VAN DER WEE H. & AERTS E. 2007: *Het Liers Begijnhof in zijn historische context, annex 1 in het Masterplan Begijnhof Lier*, z.p.

VEECKMAN J. 1999: Majolica in sixteenth- and early seventeenth-century Antwerp: the archaeological evidence, in: *Maiolica in the north. The archaeology of tin-glazed earthenware in north-west Europe c. 1500-1600*. British Museum. Occasional paper number 122.

VERHULST A., DUVOSQUE L J. ET ALIA 1990: *Historische stedenatlas van België: Lier*, Brussel.

Z.N. 1999: *Lier ondersteboven: archeologische vondsten in Lier en Koningshooikt*, Lier.

Restauratienota. Begijnhof Lier. Deelproject Symforosastraat. Beschermd als monument bij KB van 16 september 1966. Restauratie van acht begijnhofwoningen en een waardvol restant van het oud convent, Studio Roma, Kessel-Lo.

Websites

<https://cai.onroerenderfgoed.be>

<https://www.claypipes.nl>